

JÁSZKUNSAĞ

TIZENKETTEDIK ÉVFOLYAM — 1966. MARCIUS

JÁSZKUNSAÉG

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
Szolnok Megyei Szervezetének folyóirata
Megjelenik negyedévenként

1966. március

XII. évfolyam 1. szám

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta
Központi Hírlap Irodánál (Bp., V., József nádor
tér 1.) és a postahivataloknál. Előfizetési díj:
1 évre 20,— Ft. Csekkszám: egyéni elő-
fizetésnél 61.280, közületinél 61.066.

A szerkesztő bizottság elnöke:

Szurmáy Ernő

Szerkesztő bizottság:

Barna Gábor, Kisfaludi Sándor, Lévai István
Mészáros Ferenc, Sári Mihály, Soós István

Felelős szerkesztő:

Kaposvári Gyula

Szerkesztőség: Szolnok, Kossuth tér 4.

Telefon: 23—50.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk
vissza.

Kiadja a Szolnok megyei Néplap

Lapkiadó Vállalat

Felelős kiadó: Fülemen Lajos

Index-szám: 25 910

995—66 Szolnok megyei Nyomdaipari Vállalat,
Szolnok, Május 1 u. 19.

Felelős vezető: Mészáros Sándor

TARTALOM:

1966. március

XII. évfolyam 1. szám.

Szurmáy Ernő: Szabadidő — művelődés — jellemformálás:	1
Kovács Gyula: Iskola — tanítás — szemléltetés. — Új kémiai kísérleti eszközök a Szolnok megyei középiskolákban	9
Dr. Kürthy László: Gondolatok Szolnok színházi és zenei életéről. (Befejező közlemény.)	13
Tóth Zoltán: Korszerű lakás — modern berendezés. — A lakás szellemi funkciójából adódó berendezési problémák	20
Szűcs Sándor: Bizalmatlan emberek	27
Lükő Gábor: A fekete zongora. — Gondolatok Bartók zenéjéről	30
Kaposvári Gyula: Szolnoki Téli Tárlat — 1965	34
Dr. Paulovics Géza: Dankó Pista és a magyar népzene	38

A címlapon:

Simon Ferenc (Szolnok): Dombormű. — A Szolnoki Téli Tárlat anyagából.

Szabadidő — művelődés — jellemformálás

I. Kikről van szó?

Ifjúságunk életmódja, munkája, világnézete, helytállása, sőt szórakozása is szinte állandó vitatéma közéletünk legkülönbözőbb fórumain épp úgy, mint az újságok, folyóiratok hasábjain, vagy éppen a legnagyobb nyilvánosságot jelentő televízióban. A dolog természetétől függ, hogy ifjúságunkat elég gyakran felületi jelenségek, egyedi tapasztalatok alapján szélsőségesen ítélik meg, de még a tárgyilagosságra törekvő megállapítások is inkább megérzésekre, meglátásokra, mintsem tudományos vizsgálódásból fakadó helyzetelemzésre és következtetésre támaszkodnak.

Ebben is újat jelentenek pártunk Központi Bizottságának ideológiai irányelvei, amelyek világosan rámutatnak az átmeneti korszak ellentmondásaira, a polgári társadalom káros örökségére, a környező kapitalista világ hatására és ezek adekvát vagy esetleg torzult tükröződésére ifjúságunk tudatában.

Korunk ifjúságának lényegesen mások a szokásai, problémái, más az életritmusa, mint akár a mi nemzedékünké. Egészen biztosan más lesz a következő emberöltő ifjúságának életritmusa, mint a jelenkor fiataljaié. Egy azonban bizonyos: a szocializmust építő, vagy a már felépült szocializmusban a kommunista társadalom alapjait rakosgató, egymást váltó nemzedékek fiatalságának életéből már hiányozni fog a mi nemzedékünk torkát még fojtogató létbizonytalanság érzése.

Ez a tanulmány a ma ifjúságának közelebbi megismerését szeretné szolgálni azzal, hogy egy város fiatalságának szabadidő eltöltését, szórakozását vizsgálja. E vizsgálódás célja annak a megközelítése, miként járul hozzá a szabadidő kulturált felhasználása ifjúságunk jellemének formálásához, mennyiben segíti felkészíteni a ma fiataljait a jövő feladataira.

Vizsgálódásunk Szolnokon az általános iskolák felső tagozatos növendékeire, a középiskolák tanulóira, s az üzemek, intézmények dolgozó fiataljaira terjed ki, tehát városunk lakosságának mintegy 20 százalékát érinti.

A város 13 általános iskolájába 4054 felsőtagozatos tanuló jár, közülük 3952 úttörő (97 százalék). Az 5 középiskolában 2981 tanuló közül 2750 a KISZ-tag (92 százalék). A MüM. 605. sz. Ipari Tanuló Intézetének 2026 növendéke közül 1340 tagja az ifjúsági szervezetnek (66 százalék).

Az üzemekben, intézményekben, ÁG-ban dolgozó fiatalok számát csak hozzávetőlegesen tudnánk meghatározni. Az ifjúsági szervezet tagságába 3114 fiatal tartozik.

A felsorolt szám adatok azt tükrözik, hogy az ifjúsági szervezet az iskolákban átfogja gyakorlatilag az egész fiatalságot. Az iskolán kívül dolgozó fiatalok szervezettsége 40–60 százalékos. Az ifjúság szabadidejének kulturált felhasználása, tartalommal való kitöltése tehát jó részt a mozgalmi keretek között történik. A mozgalmi élet kisugárzása feltétlenül előnyösen érezteti hatását a nem KISZ-tagok soraiban is.

II. Tanulás — romantika — játék

Az általános iskolák felső tagozataiban az úttörőszervezet keretében működő 47 *szakkör* a tanulók 39 százalékát foglalkoztatja. A szakkörök közül különösen értékes a filmesztétikai, ezermester, nyelvi és matematikai szakkörök munkája, de a zenei és művészeti szakkörök is nagy hiányt pótolnak. — Viszonylag kevés az irodalmi szakkör. A nyelvművelés teljesen hiányzik, s a szakköri formában történő bélyeggyűjtésnek is csak a gondolata vetődik fel itt-ott. Általában több változatosság, játékoság, gyakorlatiasság csak előnyére válna az ált. iskolai szakköri mozgalomnak. Természetesen a kettős váltás, a helyiség hiánya *nem kedvez ennek sem*. Mint ahogy gátolja a sokrétű sportköri munkát helyenként a tornaterem hiánya.

A 15 *sportkörben* egyébként a tanulók 61 százaléka foglalkozik rendszeresen valamely sportággal. Úttörő *énekkar*, illetve kamarakórus minden általános iskolában működik 15–20 taggal. Ezek a foglalkozások általában hetenként visszatérő alkalmakként egy-egy tag 2–4 óráját kötik le.

Evenként minden iskola úttörőcsapata megrendezi a Ságvári Kulturális Szemle selejtezőit őrsi és rajkeretben, valamint a győztesek bemutatóját ünnepélyes keretek között. Ezeket gyakorlatilag az iskola egész ifjúsága részt vesz. A tanulóknak mintegy 60–70 százalékát foglalkoztatják a különböző szellemi vetélkedők, versenyek. Ezek legtöbbször a gyermekek által nagyon kedvelt klubdelutánok keretében zajlanak le.

A *sportversenyek* látogatottsága minden iskolában magasabb a 80 százaléknál. Egyéb alkalmi rendezvények (fenyőünnep, karneválok stb.) természetesen szintén megmozgatják egy-egy iskola ifjúságának egészét.

Az *iskola falain* kívül az *Úttörőház szakkörei* 360 főt, az úttörőknek mintegy 10 százalékát foglalkoztatják. Vezetőképzésben 208 úttörő vesz részt (5 százalék). A havonként megrendezésre kerülő találkozókön, vetélkedőkön, a hetenkénti filmvetítésen, vidám hétvégén, játékdélutánokon, mintegy 6–700 fiatal jelenik meg rendszeresen (16–20 százalék). Az Úttörőházban hetenként 1100–1300 úttörő fordul meg. Csökken a forgalom, amikor a felső tagozat delután jár iskolába.

Ifjúsági színházbérlete 389 tanulónak van (10 százalék). Míg a Kassai úti, Kertvárosi, Rákóczi úti, Beloianniszi úti iskolák felsős ifjúságának 25 százaléka rendelkezik bérlettel, addig az Újvárosi, Bajcsy-Zs., Abonyi úti iskolák egyetlen tanulójának sincs színházbérlete. Pedig éppen ezekből az iskolákból kerül ki a munkásosztály utánpótlásának zöme s nem mindegy, hogy színházkedvelőként, vagy a színház iránt közömbösen.

Hogy mennyire igénylik a gyermekek a színház nyújtotta élményt, hadd bizonyítsam az egyik külterületi felmérés alkalmával kapott válasszal: „Én színházban életemben nem voltam. Egyszer nagyon jó lenne, ha elmehetnék olcsóbb áron.” Érdemes lenne színházunknak is megfontolni egy kimondottan 10–14 éves korúak számára összeállított 4 éves műsorterv megvalósítását. Évi négy előadásban meg lehetne ismertetni a magyar és világirodalom legremekebb, a 10–14 éves korának megfelelő, nevelő hatásokban bővelkedő alkotásait.

Fiatal színészeink valószínűleg szívesen vállalnák a Lúdas Matyi, a Légy jó mindhalálig, a Fanny hagyományai, a Koldus és királyfi, A kőszívű ember fiai, a Tempelői, a Timur és csapata, Az új ember kovácsa, meg a többi remek darab bemutatását. Egészen biztos, még a felnőttek is szívesen megnéznék egyszer-egyszer a darabokat, de tájelőadásban is megtérülne a befektetett pénz és energia. Azt is szerencsésebb megoldásnak tartanánk a jelenleginél, hogy — tudomásul véve Szolnok iskolaváros jellegét — egy ifjúsági, de nemcsak nevében, hanem tartalmában is ifjúsági béreltsorozatot indítana a színház. Így töltené be igazán azt a szerepet, amelyet méltán elvárhatunk tőle ifjúságunk esztétikai nevelésében, izlésének fejlesztésében.

Érdekes, hogy ugyanakkor az Újvároson 35 tanulóknak van operabérlete s másutt nincs.

Ifjúsági hangversenybérlete 284 általános iskolai tanulóknak van (8 százalék). A hangversenyek előtti zenetörténeti, illetve zenesztétikai bevezető jól szolgálja a fiatalok zenei kultúrájának fejlesztését.

Rendszeresen látogatja a *mozi* ifjúsági előadásait a tanulók 63 százaléka.

A *gyermekkönyvtár* és a a fiókkönyvtárak olvasói között 3189 a 14 éven aluliak száma. Ebben a számban az alsótagozatos gyermekek is benne foglaltatnak. Kedves és szép szokás, hogy az általános iskola VIII. osztályát elvégző gyermekkönyvtári olvasókat kis ünnepség keretében írják be a felnőtt részleg olvasói közé. A gyermekek ajánló bibliográfiát kapnak névreszólóan azokról a könyvekről, amelyek már nincsenek meg a gyermekkönyvtárban, de életkoruknak már megfelelnek és tudásukat haszonnal gyarapítják.

A felsőtagozatos tanulók *tanulmányi kirándulás* keretében a múzeumot, könyvtárat, üzemünket, városunk új létesítményeit, nevezetességeit tekintették meg, mintegy 86 százalékos arányban.

„*Ismerd meg hazádat*” mozgalom keretében kb. 25 százalékos részvétellel országjárásban vettek részt.

Gyermekeink a kettős váltásból, a szülők elfoglaltságából eredően egész hetüket szinte maradéktalanul a tantermekben töltik. Kétségtelenül hasznos kezdeményezések történtek a napközis foglalkozások színesebbé tételére az utóbbi esztendőknben. Most nyáron pl. iskoláink felváltva jártak ki a Tisza-ligetbe napközis foglalkozásokra. Ezek a foglalkozások azonban eléggé kötöttek, nem egyszer egy-egy pedagógus jó vagy kevésbé jó elgondolásához, mozgékonyágához vagy éppen fáradtságához kapcsolódnak. Tanulmányi kirándulásra visszük őket autóbusszal 3-400 forintos költséggel lehetőleg Sopronba vagy Pécsre, s ismét járjuk velük a múzeumokat, városokat, s a végén hullafáradtan arra sem emlékeznek, mit láttak, merre jártak. De ha még mintaszerű is a szervezés, az előkészítés, akkor is szervezett formában, állandó fegyelmezés alatt teszik meg az utat.

Mennyire hasznos lenne feleleveníteni a vasárnapi kirándulásokat kisebb, raj vagy őrsi keretben. S ezekhez nem is kellene mindig pedagógus kísérő, csak jól képzett, a vezetésben gyakorlott ifi vezető.

Tovább kellene fejleszteni úttörőtáboraink nevelő hatású romantikáját. Az összkomfortos – villanyvilágításos, szakácsnőhadsereges, mindent készenadó – táborok helyett a gyermekek aktivitására, találékonyágára jobban építő, nevelőbb hatású táborokat igényelnénk.

Így segítenék ezek fiataljaink edzettebb emberréválását, hasznos emberi tulajdonságokkal való felvértezését.

Meg kell mondanunk, mindehhez kissé fokozottabban gyermekközpontú munkára lenne szükség általános iskolai pedagógusaink között. De ne mi állapítsuk meg ezt, hanem maguk az érdekeltek. Egyik nem belvárosi gyermekanyaggal rendelkező iskolában végzett felmérésből idézünk:

„Emeljék fel a fiatal nevelők fizetését, hogy jobb kedvük legyen!”

„Nagyon szeretnék országot járni, megismerni a hazámat. Ha rám lenne bízva, sok kirándulást szerveznék, de a gyengébb és rossz tanulókat is elvinném, hiszen ők is vágnak erre.

Éppen az utóbbi szavakban megnyilvánult legtermészetesebb mozgás és közösségi élmény-igényt elégítenék ki a város környékére, a sajátos szépségű tiszai táj megismefésére szervezett fél vagy egész napos séták, kirándulások, melyek a gyermekek számára mindig érdekes hajóúttal is összekapcsolhatók. A hazai táj, a szülőföld megszerettetésének is jó alkalmak lennének ezek a kirándulások, amikor az úttörőpróbák

anyaga is a legjobb hatásfokkal gyakorolhatók. Annál is inkább megfontolandónak tartjuk ezt, mivel az eddig elmondottak is azt igazolják, hogy a mai fiatalok szórakozása, szabadidő kitöltése összehasonlíthatatlanul sokoldalúbb, gazdagabb, kulturáltabb, mint még a mi nemzedékünké is volt. Ugyanakkor sokkal intellektuálisabb jellegű, lényegesen kevesebb benne a mozgás, a szabad levegőn való tartózkodás.

III. Közösségi élet — világnézet — szórakozás

A 14–18 éves középiskolás fiatalok szabad idejének eltöltése lényegében hasonló formában történik, mint az általános iskolásoknál. A gépipari technikum kivételével – ahol néhány technikai jellegű szakkör van – valamennyi középiskolában 15–17 szakkör működik a KISZ szervezet irányításával. A *szakkörökben* magasabb szinten ismerkednek a tantárgyak anyagával, aktív és önálló munkát végeznek (beszámolók, kiadványok, gyűjtőmunka, kiállítás rendezés) érdekes vitákat rendeznek, felkészülnek a középiskolai tanulmányi versenyekre illetve az egyetemi, főiskolai felvételekre. Az alapvető tárgyakból (matematika, nyelvek, fizika, kémia) kezdő fokon is működnek szakkörök, elsősorban a hátrányos helyzetben levő tanulók segítésére. A szakkörök látogatottsága jó, a lemorzsolódás kicsi. Azonban az iskolák állandó 2–3 műszakos kihasználtsága rendkívül megnehezíti a foglalkozások rendszeres megtartását.

A Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya nagyon jól ismerte fel a középiskolai szakkörök jelentőségét, a bennük rejlő rendkívül gazdag nevelési és oktatási lehetőségeket. Ezért is rendezi meg a tanév végén a szakkörök megyei kiállítását, s ezzel kapcsolatos szakköri bemutatókat.

A középiskolákban is a legnépszerűbb, a legtöbb tanulót foglalkoztatnak a *sportkörök*. Ez nem is csodálható, mivel a 6 órás tanítási, a 3–4 órás felkészülési idő meg lehetően korlátozza a tanulók mozgásigényét. A sportkörök elsődleges célja a tömegsport fejlesztése. A Közgazdasági Szakközépiskolában és a Varga Katalin gimnáziumban valamennyi tanuló sportköri tag. De szép számmal sportolnak a különböző szakosztályokban a többi középiskolában is. Az ipari tanuló intézetben 80–90 fiatalt az önálló városi sportegyesületek foglalkoztatnak.

Minden középiskolában – kivéve a gépipart – van *énekkar*, illetve *irodalmi színpad*. Ezekben rendszeres heti próbafoglalkozások kötik le 20–60 fiatal szabad idejének egy részét. Eredményeikről a gyulai Erkel Diáknapok sikerei tanúskodnak, s minden iskolai ünnepély, kulturális rendezvény. A téli és tavaszi hónapokban mindenütt hagyományos szavaló és újabban tért hódító helyes magyar beszédejtési versenyek mozgósítják az ilyen tehetségű fiatalokat. Külön említésre méltó az ipari tanulóintézet erőfeszítése irodalmi színpad fenntartására. Kisebb csoportokat foglalkoztat a Versegly Gimnázium és az ipari tanulóintézet *táncgara*, a Versegly, a gépipari és a közgazdasági tánczenekara.

Nehezen hódít teret a *természetjárás*. Természetjáró szakosztály csupán a közgazdasági szakközépiskolában működik 50 taggal, s most folyik a szervezés a gépipari technikumban. A közgazdász lányok rendszeresen járnak hegyi túrákra. A téli szünet egy részét a Bükkben töltötték. Az ipari tanulóintézetben a vízi szakosztály már több éves múltra tekinthet vissza, tanulóik sikeres csónaktúrán vettek részt Sárosparktól Szolnokig. A nyári szünetben a gépipari technikum a népi demokratikus országokat ismerteti növendékei egy részével, a Közgazdasági Szakközépiskola pedig saját balatoni táborában foglalkoztatja növendékeit.

A már fentebb említett indokoknál fogva az eddiginél jóval nagyobb figyelmet érdemelne a természetjárás, helyi adottságunknál fogva a különböző vízisportok, egyáltalán a víziélet népszerűsítése, s a téli sportlehetőségek biztosítása. Bár az utóbbi időben a Versegly gimnázium és a Kassai úti általános iskolában létesült jégpálya,

az igények kielégítése céljából hasznos lenne a salakos tenisz-, röp- és kézilabda pályák jégpálya céljára történő átalakítása a tél kezdetére.

Középiszolás fiatalok társas szórakozását különösen a késő őszi és téli hónapokban a *klubfoglalkozások* szolgálják. Ezeket általában alapszervezetekként rendezik kis műsorral, vetélkedővel, vagy vitával egybekötve. Nagy előnye a klubdelutánoknak, hogy a különböző iskolák, a rep. tisztí iskola, az ipari tanulóintézet, üzemi KISZ-szervezetek fiataljait hozza közelebb egymáshoz.

Bár évenként csak egyszer-kétszer kerül sorra, mégis megemlítjük a hagyományos tablóbálat, ill. a közgazdasági szakközépiszola *iskolanapját*, mivel ezek valóban az iskolák egész ifjúságát megmozgatják.

A szakközépiszolákban működő öntevékeny együttesek, énekkarok tánckarok, irodalmi színpadok, vetélkedő csoportok felkészülésének központjában a múlt tanévben felszabadulásunk 20 évfordulója, az idén a Verseggy Diáknapi állnak.

Az iskolán belül rendszeresen foglalkoztatott KISZ tagok aránya a Verseggy és a Varga Katalin gimnáziumban, valamint a közgazdasági szakközépiszolában kedvező (70–80 százalék). Az ipari tanulóintézetben, a Tisza-partiban, a gépipari technikumban gyengébb (25–30 százalék). Bár a tárgyilagosság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy az ipari tanulóintézet növendékeinek jelentős része az üzemi KISZ szervezetekben dolgozik.

A *középiszolák falain kívül* igen népszerűek az *Ifjúsági Akadémiák* előadásai. A Ságvári Endre Művelődési Házban tartott évi 6 előadáson a Tisza-parti, Verseggy, közgazdasági és ipari tanulóintézet felsős tanulói vesznek részt. A honvédségi alakulatoknál is rendszeresen folynak az Ifjúsági Akadémia előadásai. Az Ady Endre Kultúrotthonban ugyanezen iskolák más tanulói a *Fórum* foglalkozásain vesznek részt.

Politikai vitakör, Ifjúsági filmszeminárium, filmmúzeum egészítik ki a fiatalok világnézeti tájékozottságát. Kár hogy a sok bejáró, illetve a tanulók elfoglaltsága miatt a Varga Katalin és a gépipari technikum távol marad ezektől.

A fiatalok politikai-világnézeti tájékoztatásának ezek a formái változtatásra szorulnak. A nagy létszámú hallgatóság éppen azt a lehetőséget nem hagyja meg, amely a nézetek tisztázásához vezethetne: a vita lehetőségét. Nem csoda, ha az utóbbi időben az érdeklődés is megcsappant az előadások iránt. Nem véletlen, hogy az ügy fontosságára való tekintettel a Ságvári E. Művelődési Ház Igazgatósága és a KISZ új utak keresésével foglalkozik. Ez az új út csakis a decentralizálás irányába vezethet.

Kb. 2000 középiszolás tanulóknak van *ifjúsági színbázbérlete*. Általában a tanulóknak 50 százaléka bérlettulajdonos. Kiemelkedik e tekintetben a közgazdasági szakközépiszola, ahol 577 tanulóknak, az ifjúság 92 százalékának van bérlete. – A zenei érdeklődés lényegesen alacsonyabb, iskolánként átlag 20–30 tanulóknak van hangversenybérlete, de ezek nagy részét is a KISZ szervezet vásárolta, s jutalomként rendszerint az énekkar tagjainak adják ki.

Az operabérletek száma az előző évekhez képest erősen csökkent. A tanulók nehezebben vállalják az ezzel járó tetemesebb költségeket.

Régi és megoldásra váró ügy a komolyabb zene iránti érdeklődés felkeltése, ill. felkeltése a középiszolás korban – sőt szeretnénk kimondani –, továbbra is. Az új hangverseny bérletrendszer vonzóbb a régiéknél, nagyobb is valamivel a népszerűsége. Ezzel azonban nem mondtunk sokat! Ifjúságunk zenei műveltségének, egyáltalán esztétikai neveltségének fokozása az érdekelt erők nagyobb összefogásával a KISZ keretében folyó nevelőmunka tudatosabbá tételével érhető el.

A *mozilátogatást* évente több, egész iskolára kiterjedő szervezés, illetve alapszervezeti keretben esetenkénti szervezés biztosítja. Túl gyakori kollektív mozilátogatás azért nem iktatható be, mert a bejáró tanulók miatt csak a déli órákban szervezhető ilyen előadás. Ez pedig a tanítást zavarja.

Egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek a *múzeum* állandó régészeti és helytörténeti kiállítása, valamint a múzeum által rendezett időszakos képzőművészeti kiállítások. Csaknem minden iskola növendékei végignézik ezeket. Még csak elvétve találkozunk helyszínen tartott történelem órával vagy egy-egy témához kapcsolódó szakköri foglalkozással.

A *könyvtárral* kapcsolatos tapasztalatok azt mutatják hogy a gimnáziumi tanulók többet, a szakközépiskolaiak kevesebbet olvasnak. A szünidőben mindig megnő a könyvtár forgalma. Egyébként jórészt kihasználatlanul áll az iskolák jelentős ifjúsági könyvtári állománya, mivel a tanulók nagyobb része csak a kötelező olvasmányokat kölcsönzi ki. Ez a helyzet szoros összefüggésben van a tanulók hivatalos lekötöttségével, a szabad idő egyéb kihasználási lehetőségeivel, a tv okozta időkieséssel és nem utolsó sorban a hiányos iskolai könyvtár-propagandával, a könyvtárfejlesztés tervszerűtlenségével, a meglévő állomány nehézkes hozzáférhetőségével s helyenként a könyvtár mostoha elhelyezésével.

Egyetértőleg idézhetjük az iskolai könyvtárak jövőbeni szerepéről és jelentőségéről szólva Kisfaludi Sándornak, a *Köznevelés XXII/3.* számában megjelent cikkének egyik érdekes gondolatát:

„Pedagógusok kellene hozzá, akik nemcsak rutinórákat tartanak, hanem valóban jobbat és jobban akarnak adni tanítványaiknak, ami az oktató anyagban nem, de a szerzett ismeretekben feltétlenül többet jelent.”

IV. A munka a művelődés vonzásában

A *dolgozó fiatalok* szabad idejének kulturált felhasználásáról az alábbi képet tudjuk adni:

A KISZ 1964-es városi értekezlete két évre szóló feladatokat szabott meg a fenti vonatkozásban. Ennek értelmében az alapszervezetek tovább folytatták erőfeszítéseiket a fiatalok *esti és levelező oktatásba* való mozgósítására. Adataink szerint az ált. iskolák esti levelező tagozatán jóval kisebb volt a jelentkezés az eddigieknél. A középiskolákból, főleg a technikumokból viszont több jelentkezőt vissza is utasítottak. Ez nyilván mutatja azt is, hogy dolgozó fiataljaink között nem igen van olyan, aki az általános iskolát még nem végezte el. A dolgozó fiatalok *eszmei-politikai nevelése*, továbbképzése a KISZ, illetve a pártoktatás formájában – szintén a szabadidő felhasználásával – történik. Előbbire 976, az utóbbira 930 fiatal jár. Ezek a foglalkozások általában 1–2 órát kötnek le a fiatalok szabad idejéből.

Mintegy 100 fiatal fél havonként rendszeres irodalmi művelődését szolgálja az ÁRKÁD irodalmi presszó. Itt említhetők meg a nagyobb üzemeknél működő munkásakadémiák, melyeknek hallgatói között is szép számmal vannak fiatalok.

A KISZ alapszervezetek *klubestjein* is meghonosodtak a „Ki mit tud?” játékok, szellemi vetélkedők stb. Minden alapszervezetben van *könyvtár*, legtöbb helyen könyvankétokat, vitákat is szívesen rendeznek.

Igen szép képet mutat a *dolgozó fiatalok színházi bérletakciója*. A városi KISZ-bizottság kezdeményezésére a KISZ-fiatalok 50 százalékos bérletvásárlási kedvezményt kaptak. Így 2300 bérlettulajdonos dolgozó fiatalunk van. (Ez a szám az elmúlt évi kétszerese.)

A városi KISZ bizottság Szolnokról 1965-ben 17 önálló *külföldi társasutazást* szervezett a szocialista országokba. Ezekben 359 fiatal vett részt és 43-an jártak még Nyugaton is. Legtöbb alapszervezetnél meghonosodtak a 2–3 napos belföldi túrák, kirándulások, különvonatos akciók.

Külön érdemes szót ejteni a munkásszállásokon élő fiatalok kulturált szórakozásának lehetőségéről.

Az *ÉM Beloiannisz úti* 400 személyes munkásszállásán 100 fiatal lakik. Minden szobában rádió, a társalgóban tv, sakk-készletek, dominók, kártyák, biliárd-felszerelés áll a fiatalok rendelkezésére, valamint 5 napilap és 5 folyóirat. Hetenként van filmvetítés, két hetenként politikai előadás, két hetenként ismeretterjesztő előadás filmmel. A fiatalok több, mint 60 százaléka esti tagozaton is tanul.

A *Nagyalföldi Kőolajüzem* 200 személyes munkásszállójában jelenleg 62 fiatal lakik. A házban belüli szórakozási lehetőség hasonló az előbbihez. A vállalat KISZ szervezete szakmai tárgyú versenyeket, fejtörőket, Ki mit tud-ot rendez, van sakk-csapatuk, kis tánczenekaruk. Három nyelvtanfolyam is működik (orosz, német, angol). Havonta van ismeretterjesztő előadás.

A *Cukorgyár* 250 személyes munkásszállásán 38–42 fiatal lakik, közülük 15 a KISZ-tag. A klubszobai felszerelésen kívül a kultúrotthonban hetenként 3 alkalommal vetítés is van, ezt is látogatják. Igen jó a sportpályájuk, de mivel az itt lakó fiatalok kampánymunkások, azt nem, vagy csak igen ritkán használják.

Az *Alcsiszigeti Állami Gazdaságnál* változóan 28–32 KISZ-korú dolgozik. Ezeknek alkalmanként filmvetítéssel összekötött ismeretterjesztő előadást, szellemi vetélkedőket, szobai társasjátékokat, rádió és tv-nézést biztosítanak.

Az egyéb kulturális megmozdulásokban nehéz lenne elválasztani a diák, illetve a dolgozó fiatalokat. Minden esetre a Szolnoki Kulturális Hetek, a Ságvári Kulturális Szemle, a Tiszai Vízikarnevál, a hagyományos Tisza-ligeti Napok több ezres tömeget mozgatott meg, s készített szabad ideje hasznos eltöltésére.

Változatlanul sikerrel folyik lassan közel egy éve a *Fiatalok Fóruma* c. rendezvénysorozat. A szeszmentes, kulturális szórakozást nyújtó Fórum nagy népszerűségnek örvend a fiatalok között. A táncon kívül rendszerint a könnyű műfaj keretébe tartozó műsor tarkítja a délutánokat. Lehetőséget ad ez a rendezvény különböző öntevékeny zenekarok, kisegyüttesek fellépésére, ízlésfejlesztő divatbemutatókra is. Nem lehet alkalmas azonban olyan rendezvény lebonyolítására, mint pl. a Néplapban is kifogásolt Salemi boszorkányok színházi vitája.

Ugyancsak nehéz szétválasztani a fiatalok *sportegyesületi* munkájában a dolgozó és diáki fiatalokat, de kimutatható, hogy 3375 nem iskoláskorú fiatal tevékenykedik a Szolnoki MÁV úszó, vívó, atlétikai, labdarúgó, a Szolnoki Dózsa vízilabda, úszó, a Szolnoki MTE evezős, kajak-kenu, röplabda, labdarúgó, a VIZIG SK kézilabda, női asztalitenisz, kajak-kenu, a Vörös Meteor kosárlabda, torna, az Olajbányász SK kosárlabda, s labdarúgó szakosztályaiban. Amint a felsorolásból is kiténik, sportkörökben minden sportkedvelő fiatal megtalálhatja a maga szórakozását.

Az igénybevétel ideje a téli időszakban heti 8 óra, nyáron 12–14 óra. A versenyeken való részvétel a sportoláson kívül lehetőséget ad hazánk különböző tájainak, városainak megismerésére is.

Fiataljaink kulturális szórakozásának biztosításában jelentős részt vállal a Szolnok Megyei Ságvári Endre Művelődési Ház. A már említett és a KISZ szervezet által irányított foglalkozásokon kívül a vasárnap délutáni diáktáncokon 200–300 fiatal részére biztosítanak könnyebb szórakozási lehetőséget. Hasonló szórakozási alkalom adódik a Járóműjavító Vállalat Kultúrházában is. Míg az előbbi főleg diákok, utóbbit munkásfiatalok látogatják. Magatartásuk ellen különösebb kifogás nem merült fel.

A megyei művelődési ház szakköreiben összesen mintegy 150 fiatal talál hajlmainak megfelelő szórakozásra, s az ifjúsági szocialista brigádok 80 tagja látogatja az „Értelemig és tovább” c. előadás-sorozatot. 25–30 fiatal az énekkarban, ill. a Tisza Táncgyűttes próbáin tölt hetenként 4–5 órát.

V. Fehér foltok, megoldandók

Míg egy részről örülünk annak, hogy rendkívül sokrétű lehetőség van a szabad idő felhasználására, azt is látjuk, hogy a diákok egy része, s éppen a legaktívabbak túlterheltek, olvasásra, pihenésre alig jut idejük. Ugyanakkor iskolánként változó számban, de mindenütt adódnak teljesen passzív tanulók, akik semmiben részt nem vesznek, látókörük szükségképpen beszűkül, világnézetük nem formálódik.

- A városban lakó, de nem kollégista tanulók esti és szünnapi szabad idejének felhasználása alig ellenőrizhető. A középiskolákban előforduló fegyelmi ügyekben a legnagyobb éppen az ő részesedésük. Nyilvánvaló, hogy a megoldáshoz csak a kollégiumi hálózat bővítése vezethet el. Örvendetes, hogy az előjelek erre vonatkozóan biztatóak.

- A dolgozó fiatalok egy része kívül került a kultúra vonzáskörén. Míg a nagyobb munkásszállók lakóinak kulturális ellátottsága megnyugtatónak látszik, lényegesen rosszabb a helyzet a kisebb szállásokon, nem is beszélve az „illegális” tömegszállásokról.

- Az úttörő korú ifjúság szabad idejének okos, a gyermek életkori sajátosságainak megfelelő felhasználását erősen akadályozza a váltott tanítás, a teremhiány. De középiskoláink jó részéből is hiányzik egy klubhelyiség, ahová tv-t nézni, beszélgetni, folyóiratokat olvasni, akár lukas órákon, akár délután, vagy esti órákban beülhetnének a tanulók.

- Úttörőtáborba a gyermekeknek csak egy része jut el. Hiányzik a szabadabb mozgás kielégítésének lehetősége a városban. Ezért találkozunk nyári időben olykor cél nélkül csavargó, bandába verődött fiatalokkal. Innen már csak egy lépés kell a huligánoskodáshoz.

- A fiatalkorúak bírósága ebben az évben 14 szolnoki fiatalkorút bocsátott próbára, garázdaság, huligánkodás miatt. Az esetek nagyobb részében rendezetlen otthoni körülmények, megfelelő szülői felügyelet hiánya volt a félresiklás okozója. Nem véletlen, hogy legtöbbjük kívül esik az ifjúsági szervezet hatáskörén.

- Bár a továbbtanulási százalék városunkban egészen magas, mégsem feledkezhetünk meg azokról a fiatalokról, akik az általános iskola elvégzése után a továbbképző iskolába kerülnek. A velük való törődés külön feladata a továbbképző iskola másutt is lekött nevelőinek.

Tanulmányunk a teljesség igénye nélkül ugyan, de mégis átfogó képet igyekezett rajzolni a rendelkezésre álló adatok alapján Szolnok város fiatalságának kulturált szórakozási és művelődési lehetőségeiről és azok kihasználásáról. Azzal is, hogy ifjúságunk életének egyetlen szektorát, a szabad idő felhasználásának problémáit vette vizsgálat alá, s tett erre vonatkozóan szerény javaslatokat, igyekszik hozzájárulni ifjúságunk életének mélyebb és sokoldalúbb megismeréséhez, végső fokon fiatalságunk realisabb megismeréséhez, s ennek alapján szocialista arculatának formálásához.

SZURMAY ERNŐ

IRODALOM:

1. Kisfaludi Sándor: Ami már ma is megvalósítható. (Köznevelés XXII/3.)
  2. Szokolszky István: Az átmeneti korszak néhány ellentmondása az iskolai értékelés tükrében. (Ped. Szemle XVI/1.)
  3. Veress Judit: Az ifjúság megítélése a publicisztika tükrében. (Ped. Szemle XVI/1. sz.)
  4. M. Á.: Minek szól a telt ház? (Szolnok megyei Néplap 1965. XI. 25. sz.)
- Az adatgyűjtésben segítségemre voltak:
a Városi Tanács V. B. Művelődésügyi AB vezetői és az Ifjúságvédelmi Albizottság és aktivái;
a KISZ Városi Bizottsága;
a Városi Testnevelési és Sporttanács;
a Verseggy Könyvtár;
a Damjanich Múzeum;
a Ságvári Endre Művelődési Ház;
az általános iskolák igazgatói;
a középiskolák és az ipari tanulóintézet KISZ tanácsadó tanárai.
Munkájukért ezúton is hálás köszönetet mond
a szerző

Iskola — tanítás — szemléltetés

Új kémiai kísérleti eszközök a Szolnok megyei középiskolákban

Egy nevelő pedagógiai munkájának elsődleges és legfontosabb célja kétségtelenül az, hogy a reá bízott tanulókat megfelelő szaktudással a legegyszerűsebben, a legeredményesebben nevelje és tanítsa. Amelyik nevelő ezt megteszi, az a reábízott munkát már jól el is végezte.

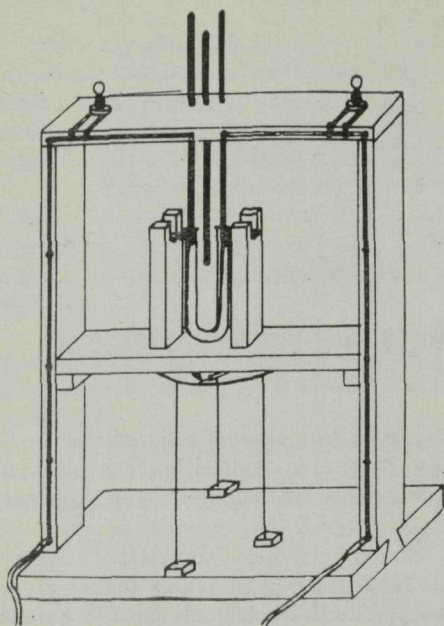
Egy pedagógusnak azonban nemcsak az lehet a célja, hogy munkáját a régebbi eredmények felhasználásával végezze el, hanem az is, hogy a még jobb tanítás érdekében — tehát annak érdekében, hogy tanítványai minél jobban elsajátítsák a tananyagot — új, a réginél jobb módszerek után kutasson, új, a régieknél jobb és egyszerűbb, napjaink tanítási munkájához jobban alkalmazkodóbb kísérleti eszközöket tervezzen, kivitelezzen és munkájához fel is használjon. Ha ez a munkája eredménnyel jár, ha az elért eredményeket nemcsak önmaga hasznosítja, hanem mások is meggyőződnek az új módszer helyességéről vagy kísérleti eszköz célszerűségéről, akkor a tanár már pedagógiai szempontból tudományos munkát végzett. E munka betetőzését jelenti a nagyobb nyilvánossággal való közlés, amelynek legismertebb módja a megfelelő szaklapokban való közzététel.

Szolnok megye középiskolai tanárait ismerve nyugodtan állíthatom, hogy nem kevés azoknak a száma, akik lelkiismeretes tanári munkájuk mellett pedagógiai szempontból értékes és eredményes tudományos munkásságot is folytatnak szaktárgyaik területén.

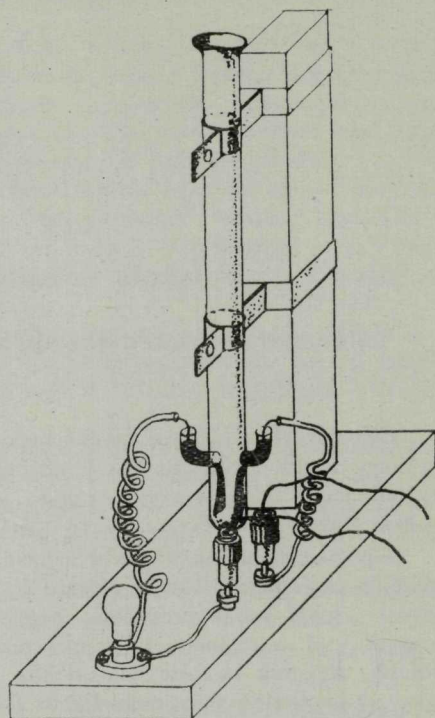
Allításom bizonyítására most arról szeretnék beszámolni, hogy a kémia csak egy szűkebb területén, az elektrokémián, milyen új kísérleti eszközök „születtek” meg megyénkben.

Tudni kell azt hogy a korszerű kémia tanítás igényeinek kielégítése nem csekély terhelő a középiskolai szaktanárokra. Meglehetősen sok időt vesz igénybe az egyes órák előkészítése, és ha ez az idő valamilyen okból megrövidül, a tanítási óra sikere bizonytalanná válik. A hiányos, kapkodó előkészítésnek mind a tanár, mind a tanuló kárát vallja.

Az előkészítés munkájának megrövidítése érdekében mindinkább általános törekvés az, hogy a kémiai szertárakban minél nagyobb számban legyenek olyan kész kémiai kísérleti eszközök, amelyek előkészítés nélkül is azonnal rendelkezésre állnak, működésükben megbízhatóak, a velük végzett kísérletek mindig eredményesek. Tekintettel azonban arra, hogy középiskolai kémia oktatásunk nem rendelkezik oly régi multtal, mint pl. a fizika oktatása, ezeket a kísérleti eszközöket az utóbbi években vagy évben kellett megtervezni és elkészíteni.

1. ábra

2. ábra

A következőkben négy nagyon jól bevált, nemcsak a mi megyénkben, hanem már megyénken kívüli középiskolákban is használt elektrokémiai kísérleti eszközünket ismertetem.

Állvány az elektrokémia tanításához (1. ábra)

Ezzel a készülékkel az oldatok és az olvadékok áramvezetését, továbbá az elektrolízist mutathatjuk be, egyenirányító berendezés segítségével.

A készülék fő része a faállvány, amelynek középső része kiemelhető vagy megfordítható. Elektrodokul a filmvetítéshez használt szénrudakat alkalmazzuk. A három szénrúd közül kettő egymáshoz kapcsolt, így a szénrudak közti távolságot a megfelelő szénrúd felhúzásával szabályozni lehet. Az elektródák égőn keresztül vagy égő nélkül kapcsolhatók az áramforráshoz. Az oldatok áramvezetésének kimutatásához az izzókon keresztül kapcsoljuk az elektródokat az áramforráshoz, hasonlóképpen az olvadékok áramvezetésének vizsgálatához is. Az elektrolízishez az izzók nélküli kapcsolást használjuk.

Az oldatok áramvezetésének vizsgálatakor a készülékből a három lábat kiveszünk, s a középső deszkalapot megfordítjuk. Olvadékok vizsgálatakor a három lábat visszahelyezzük a ráerősített agyagháromszöggel együtt, majd az agyagháromszögbe megfelelő méretű izzótégelyt teszünk. Az elektrolízishez az U-alakú csövet a rajz szerinti módon helyezzük el az állványban.

Készülék a gyenge savak és lúgok áramvezető képességének kimutatásához (2. ábra)

Ennek a berendezésnek az az előnye, hogy a gyenge savak és lúgok hígításakor az elektródfelületek nem növekednek. A készülék egy kémcsőbe forrasztott két platina elektródból áll, megfelelő felfüggesztésben. A kísérlet elején a kémcsövet jég-cetettel vagy tömény ammoniumhidroxiddal annyira feltöltjük, hogy a sav vagy a lúg az elektródákat ellepje. Ezután végezzük el pipetta segítségével a desztillált vízzel való lassú hígítást. A kísérleti eszköz úgy szerkesztődött meg, hogy az áramvezetés árammérővel és izzóval is kimutatható legyen. Az izzóval való kimutatáshoz legcélszerűbb a 220 voltos váltakozó áramot használni. A kísérlet így biztos.

Készülék a higanykatódos kősóelektrolízis szemléltetéséhez

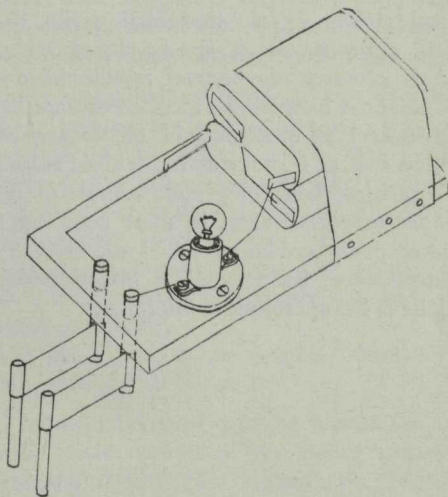
A készülék csupán egy megfelelően felfüggesztett csapos üvegtölcsérből áll. Az üvegtölcsér aljára higanyt öntünk és erre töltjük a konyhasó oldatot. A konyhasó oldatba szénrudacskák nyúlnak, a higanyba pedig a berendezés tetőlemezéből egy üvegcsőben elhelyezett vékony drót vezet. Az áram bekapcsolásával a készüléket egy darabig működtetjük, majd a csapon keresztül a részben nátriumamalgámmá alakult higanyt egy fenolftaleines vízzel telt főzőpohárba bocsátjuk.

Tanulókísérleti eszköz az elektrokémia tanításához (3—5. ábra)

Az eddig ismertetett készülékek a tanár kísérletező munkáját segítik. Az elektrokémia tanításánál azonban arra is kell törekednünk, hogy a tanulók nemcsak szemlélői, hanem aktív cselekvői is legyenek a kísérleteknek. Ezért számukra egy olyan

3. ábra

4. ábra

5. ábra

veszélymentesen és biztonságosan működő készüléket kell tervezni, amely könnyen fellelhető anyagokból olcsón és könnyen elkészíthető. S ezen tulajdonságai következtében nagyobb számban adható kémia órán a tanulók kezébe. E tervezőmunka sikerrel járt és eredménye egy új eszköz lett.

A készülék 15 cm hosszú, 5 cm széles, 8 mm vastag falpra szerelt 2 db sorba-kapcsolt, alumíniumlemezrel rögzített zseblámpaelemből, törpefoglatba illesztett, a kísérletnek megfelelő voltszámú izzóból, mozigépészekből beszerzett 2 db 4-5 cm hosszú, mozdulatlanul rögzített vastagabb szénrúdból áll. Az egyik szénrúd az elemek egyik pólusával közvetlenül, a másik szénrúd az elemek másik pólusával az izzón keresztül kapcsolódik össze. A szénrudakra ún. trombitalemezből vagy konzervdoboz fehér bádoggából készített toldalék húzható rá, a toldalék szabad végébe pedig használt zseblámpaelemből kiserelt szénrudak, a tulajdonképpeni elektródák kerülnek. A toldalékok az elektródákkal együtt a deszkalapba illesztett mozdulatlan szénrúd körül elfordíthatók és így az elektródák távolsága tetszés szerintre állítható.

E készülék segítségével 11 különböző elektrokémiai kísérlet végezhető el. A tanulók szívesen használják, mert szerkezete egyszerű, kezelése kényelmes (3. és 5. ábra) és segítségével az elektrokémia törvényszerűségeit jól lehet érteni. Használhatósága mellett szól az is, hogy az iskolákban aránylag gyorsan elterjedt.

Befejezőként még csak annyit: új után kutatni a pedagógiában is nagyon szép feladat már csak azért is, mert ezzel tanítványaink munkáját könnyebbé, a mi munkánkat pedig eredményesebbé tehetjük. S milyen hatásos módszer az ifjúság pályaválasztásához, ha nemcsak a kivitelezésbe, hanem az előkészítés, a kidolgozás munkájába is bekapcsoljuk tanulóinkat.

KOVÁCS GYULA

Gondolatok Szolnok színházi és zenei életéről

(Második, befejező közlemény)

Az arányok vizsgálatánál számolni kell azzal, hogy a vidéki közönség beáramlásának intézményes biztosítása (vidéki bérlet, különvonat, vagy külön busz) egyben új közönséget is vonz. Sokan úgy gondolkoznak, hogy a vidéki kultúrházak technikai felszereltsége és ezzel együtt színházunk tájprodukciója nem nyújt olyan műélvezetet, mely igényeit kielégítené. Ezért színházunk tájelőadásait nem látogatják, szolnoki bérletet kedvezményes közlekedési lehetőség biztosításával viszont szívesen váltanának. Új közönséget jelentene a színház tájelőadásai számára is az a spontán propaganda, melyet a Szolnokra bejáró bérlettulajdonosok akarva, nem akarva kifejtének színházi élményeiket vidéki környezetükben ismertetve. Ha a darab híre eljut vidékre, ez biztosítja a tájelőadások látogatottságát is. A folyó színiévad egyik legkiemelkedőbb, legmeggrázóbb produkciója a „Kis rókák” a tájelőadásokon igen gyenge házak mellett ment, a közönség nem ismerte és éppen azért nem bízott a darabban.

A közönségnek vidékről történő behozatala 500 bérlettulajdonos feltételezése esetén különvonattal, a 30 km-es körzetben levő községekből autóbusszal történhet.

Ötszázon felüli bérletszám elérése véleményem szerint négy városban kecsegtet biztos sikerrel. (Cegléd, Jászberény, Törökszentmiklós, Mezőtúr) Karcag a nagyobb távolság miatt, valamint a Déryné Művelődési Ház magasabb igényeket is kielégítő technikai felszereltsége folytán, úgy érzem, számításunkból kiesik. A 30 km-es körzetben fekvő húsz községből külön autóbusszal 80–100 bérlettulajdonossal lehet számolni.

Ezek a nézőszámok nem befolyásolják még a tájelőadások kasszasikerét, figyelembe véve azt a spontán propagandát, melyet a szolnoki bérlettulajdonosok jelentenek.

Fentiekből következően 3–3500 fő behozatalában látom azt a helyes arányt melyről a korábbiakban írtam. A 3–3500 fő behozatalának biztosítása érdekében a műsortervet úgy kellene összeállítani, hogy legalább négy-öt olyan darab szerepeljen benne, melyet tájon nem, vagy csak színvonalcsökkentéssel lehet előadni. Ebből a szempontból a nagyoperett igen alkalmasnak látszik a klasszikus drámákon kívül, mert nehezen képzelhető el, hogy olyan létszámú zene-, ének- és tánckarral vonuljanak ki a színházi tájra, mint amellyel a darabot Szolnokon játsszák.

Ha ehhez még ügyes közönségszervezés is hozzájárul, a fenti számú vidéki bérlettulajdonos behozatala a szolnoki előadásokra megoldottnak látszik.

A művelődési ház igazgatója, ha kellő hivatásszeretettel tölti be funkcióját, nem lehet kerékkötője a színház bérleti akciójának. Kellő hivatásszeretet esetén városának kulturális helyzetét csakis az előbbi szempontoknak megfelelően vizsgálhatja. Nézetem szerint, azonban a művelődési ház igazgatójának jóindulatú szemlélete egymagában még kevés a feladat sikeres elvégzéséhez. Kellő anyagi érdekeltség biztosításával el

lehetne érni, hogy a művelődési ház maga bonyolítja le a szolnoki bérlettulajdonosok szervezését és a beutazásukkal kapcsolatos teendőket is.

A Szigligeti Színház Baráti Körének vezetősége elhatározta, hogy a kör működését kiterjeszti vidékre is. A folyó színiévadban Törökszentmiklóson kívánják létrehozni a baráti kört és ennek tapasztalatai alapján a következő évben a többi nagy megyei városban is. A baráti körök létrehívása előkészítője lehet vidéki városaink szolnoki bérletekkel való ellátásának.

A 30 km-es körzetben fekvő községek igényesebb közönségének szolnoki bérletekkel való ellátására az előbbieket értelemszerűen vonatkoznak, azzal a megjegyzéssel, hogy a folyó színiévadban ezen a téren jelentékeny előrehaladás történt. A környező községek tsz-ciből 700 bérlő jár rendszeresen a szolnoki színházba. Nézetem szerint azonban a bérletezést nem elegendő csak a tsz-re korlátozni. A községekben levő ktsz-ek, az fmsz és a falusi értelmiség bevonásával biztosítható volna a község komplett bebérletezése.

A bérlettulajdonosok képezik színházunk számára azt a törzsgárdát, amelyre építeni lehet, akár prózai előadásról, akár zenés darabról van szó. Szükséges tehát hogy a bérletekkel kapcsolatos tapasztalatokat részletezzük, a közönségszervező oldaláról. A bérletezés a közönségszervező leggazdaságosabb tevékenysége. Részben azért, mert több idő áll rendelkezésére a szervezéshez, részben azért, mert egy szervezés eredményeként 10–12 előadásra előre biztosít közönséget. Gazdaságos azért is, mert egy ismeretlen, vagy kevésbé ismert darab is viszonylag normális előadásszámot érhet meg kielégítő látogatottsággal.

Előnyös a bérlet a közönség szempontjából is. Az emberek zsúfolt napi programjuk mellett sokszor nem jutnak hozzá, hogy megváltásuk színházi jegyüket. Bérletváltással pedig egész évre biztosítják maguk részére a kikapcsolódást jelentő színházi estéket.

A bérletezés és ezzel kapcsolatban a színház egész évi közönségének biztosítása szempontjából kritikus időszak az augusztus, szeptember hónap. A város kulturális erőinek összpontosításával ebben az időszakban döntő sikert lehet elérni, ha a társzervek is bekapcsolódnának a szervező munkájába. Gondolunk itt a SZOT kulturális szerveire, akik az üzemek szb-in keresztül nyújtanának segítséget. A vidéki szervezésben a könyvtár is komoly tényező lehetne. Az olvasó és könyvtár között az évek során szoros viszony alakult ki, így a könyvtáros tudja, kik azok, akikre a bérletezés szempontjából számítani lehetne.

A színház és a könyvtár helyes kooperációját jelentheti az a dícséretes kezdeményezés, melynek során a könyvtár a társkönyvtáraktól beszerzi a színház műsorterében szereplő darabok könyveit, hogy a közönség részére bőséges példányszámban álljon rendelkezésre. A könyvtár dolgozói ugyanakkor az olvasóközönség figyelmét ráirányítják a darabra és nagyon valószínű, hogyha valaki a könyvet elolvasta, utána a színházi előadást is meg akarja nézni. A helyes kooperáció eredményeként nő a könyvtár forgalma és nő a színházi előadás iránti érdeklődés is.

Mindezekon felül a kulturális szervek segítsége abban is megnyilvánulhatna, hogy a bérletezés időszakában egy-egy napra személygépkocsit biztosítanak a színházi szervezők részére.

Vizsgálat tárgyává kellene tenni továbbá, hogy a közönségszervezői jutalékrendszerben kidomborodik-e eléggé a bérletezés jelentősége.

Említést szeretnék tenni ezután a bérlettulajdonosok lemorzsolódásáról is. A lemorzsolódás okait vizsgálva találunk egy egész sor objektív akadályt (haláleset, elköltözés stb.), melyek szükségképpen elháríthatatlanul lemorzsolódást jelentenek. Ezen kívül egy sereg olyan szubjektív körülmény van, melyen lehetne segíteni. Ha az üzemi kultúrfelelős munkáját színházi szempontból is kielégítően végzi, akkor meg van

a lehetősége annak, hogy a bérleteket összegyűjtve együtt fizessék be. Ezen üzemekben általában nincs is lemorzsolódás. Ahol a befizetés nem így történik, ott vagy feledékenységéből, vagy nemtörődömségből a befizetések gyakran elmaradnak.

A gazdaságos működés és az optimális nézőszám egyben meghatározza a bemutatók számát is. A korábban rögzített 7–8 ezres átlagos nézőszám lehetővé tenné, hogy egy évben csak 10 bemutatót tartson a színház. Ez a bérletek olcsóbbodásával, ezzel együtt keresettségével járna. A továbbiakban 10 bemutató feltételezésével számolunk.

A színházzal szemben támasztható igények

Évekkel ezelőtt színházi körökben beszéltek arról, hogy meg kellene kísérelni egy opera bemutatását (Parasztbecsület). Ezzel szemben ma ott tartunk, hogy lassan a klasszikus operettek is kivesznek a szolnoki színházból. Az elmúlt színi évadban még két klasszikus operett került bemutatásra, az idei műsortervvel azonban eredetileg már csak egy klasszikus operett szerepelt, azt is prózai színeszek adták elő. Hogy mégis kirobbanó sikere volt a darabnak csak részben magyarázható az operett szerencsés témájával. A sikerben a szolnoki közönség operett iránti szeretete is megnyilvánult.

A műsortervben a helyes arányok kialakítása éppen olyan nehéz és sokat vitatott kérdés, mint például a vidéki közönség bekapcsolása a szolnoki színházlátogatásokba.

Ha műsortervvel szemben támasztott igényről beszélünk, azt hiszem minimális igényként szögezhetjük le, hogy színházunk teljesítőképességébe egy színiévadban legalább három klasszikus operettnak bele kell férnie olyan kiállításban, mely valóban kiérdemli az operett elnevezést. Ehhez jóhangú énekesek, jelentékeny hangerőt képviselő kórusok és komoly tánckar szükséges, a zenekart nem is említve. A prózai darabok terén színházunk a fővárosit megközelítő színvonalat ért már el. Egy színiévadban három klasszikus prózai darab beállítás ugyancsak indokolt. A műsortervben ez a hat darab együttesen már kellő vonzóerőt gyakorol a közönségre. Megkönnyebbedik a szervezők munkája, nagyobb sikerű lehet a bérletezés. A fennmaradó négy darab modern próza, vagy zenés vígjáték lenne.

És még valamit az igényekről. A közeljövőben nem lehet szó arról, hogy színházunk opera előadást mutasson be, hiszen ma még egy nagy operett bemutatása is meghaladja színházunk felkészültségét. Az operakedvelő közönség igényeit mégis a szolnoki színháznak kell kielégítenie.

A megoldás az volna, ha az operatársulattal rendelkező színházak szolnoki vendégjátékát (Szeged, Debrecen) a műsortervbe felvinnék oly módon, hogy egy évadra legalább két operaelőadás is jusson.

Ennek megfelelően olyan bérletet is ki kellene bocsátani, mely két operaelőadással kombinálva 12 előadás látogatására jogosít.

Az ilyen kombinált bérletnek a nézőszámra kettős vonzása lenne. Egyrészt a műsorterv nívósabb színezete olyanokat is bérletvásárlásra csábít, akik egyébként nem váltanának bérletet, más oldalról az operalátogatók száma is emelkednék Szolnokon. Az a néhány forintos különbözet senkit sem tartana vissza attól, hogy kombinált bérletet váltson, ha szereti a komoly zenét. Közönségszervező tapasztalatom alapján állítom, hogy minimálisan két telt házat érne meg egy-egy opera Szolnokon, amely a vendégszínház szempontjából sem volna közömbös. A kombinált bérletek rendszere tartós és szoros viszonyt jelentene énekesekkel is rendelkező nagy színházzal. Így megvolna a reménye annak, hogy nagyoperett előadáshoz énekeseket kapjon onnan a szolnoki színház.

A Szolnoki Filharmonikus Zenekar

Korábban működött a városunkban egy szimfonikus zenekar, mellyel kapcsolatosan megjegyzem, hogy „filharmónikus” jelző sokkal inkább találó lenne. Különösen azért, mert a kezdeti stádiumban minden anyagi érdek nélkül a zene szeretete hozza össze a muzikusokat. Az a tény, hogy egy jól sikerült 1963. évi bemutatkozás után ez zenekar ma gyakorlatilag nem létezik, nem a zene szeretetének hiányát jelenti. Igen sok tényező játszott közre a zenekar széthullásában, melyre írásomban nem kívánok kitérni. Írásom célja éppen az, hogyan lehetne ezt a zenekart tartósan feltámasztani. (1966-ban újból bemutatkoztak. – Szerk.)

A munka elindításához szükséges egy olyan szervezet, mely különösen a kezdeti stádiumban patronálja, összetartani igyekszik a zenekart. Ez a szervezet a Szolnoki Filharmonikus Társaság néven működhetnék. A filharmoniai társaságot a városi, vagy megyei művelődési szervek égisze alatt kellene megalakítani, választott vezetőséggel, alapszabállyal, költségvetéssel és természetesen működési engedéllyel.

A társaság meghatározott munkaprogram alapján végezné munkáját, a művelődési hatóságok felé beszámolási kötelezettséggel.

A Filharmóniai Társaság (továbbiakban F. T.) célja a zenekar patronálásán felül a város zenei életének fellendítése, ezenfelül a városban szétszórta működő öntevékeny zenekarok és kórusok munkájának egybehangolása volna azon célból, hogy legalább egy, minden igényt kielégítő nagyzenekar és kórus működjön Szolnokon.

Az F. T. első dolga a karmester személyének megválasztása legyen. A színház zenei vezetője lehetne egyszemélyben a filharmonikus zenekar karmestere.

A karmester (zenei vezető) személyének megválasztása rendkívüli bonyolult feladat. Ahhoz, hogy sikeres munkát végezhesen szükséges, hogy őt városunk valamennyi zenei szakembere Szolnok zenei életének vezetőjeként elfogadja. A leendő karmesternek tehát már rendelkeznie kell bizonyos tekintéllyel, ezenfelül nagyzenekar vezénylésében vitathatatlan szakismerettel és gyakorlattal.

A karmester megválasztásánál tekintettel kell lenni arra is, hogy hajlandó legyen városunkban letelepedni.

A leendő filharmonikus zenekar vezetőjének ezen felül olyan emberi tulajdonságokkal is kell rendelkeznie, amelyek képesek vonzóerőt gyakorolni a jó muzikusokra, akik különösen az első időszakban hajlandók anyagi előnyök reménye nélkül a zenekar munkájában részt venni.

A színház zenei vezetőjének feladatai az alábbiak:

Fontos szerep hárul reá a műsorterv zenés darabjainak megválasztásában. Ezen belül a három nagyoperett vezetőenekeseinek a kiválasztása is a zenei vezető feladata lenne. Ez egyben a zenei vezető egyik legnehezebb feladata. (Nemcsak a választék csekély volta miatt.)

Ebbe a témakörbe tartozik a zenei vezető azon feladata, hogy az igényesebb kiállítás érdekében tartson kapcsolatot városunk kultúregyütteseivel, hogy szükség esetén a színház zene-, ének- és tánckara ezen együttesekből kibővítésre kerülhessen.

A színház zenei vezetője olyan légkört alakítson ki a színház hivatásos muzikusai körében, hogy azok önként, szívesen vegyenek részt a filharmonikus zenekar munkájában, mintegy magvát képezve ennek a zenekarnak.

Lényeges kérdés a muzikusok körében a megfelelő légkör kialakítása, arra jellemző példa: a közelmúltban vendégként Sulyok Tamás dirigálta a színházi zenekart. A muzikusok elmondták, hogy élményszámban ment a Sulyok Tamással való együttes munka. Így képzelhető, ha egy hozzá hasonló karnagy kerülne városunkba, a képzett muzikusokból álló színházi zenekar a szó szoros értelmében gerincét képezné a filharmónikus együttesnek.

Szükséges, hogy a karnagy gyökeret verjen városunkban, mert csak így remélhető hogy sikerrel teljesítheti a zenei nevelőmunka területén a vele szemben támasztott követelményeket.

A filharmonikus zenekarnak sok jóképességű muzsikusra van szükség. Ezek ma még Szolnokon nincsenek adva, legfeljebb csak olyan mértékben, hogy a munkát el lehessen kezdeni. Az egyes szolamok közti helyes arány kialakítását már a karmesternek kell elvégeznie. Ennek érdekében a karnagy szakadatlan tehetségkutatót kell hogy végezzen nemcsak a városban, hanem szükségképpen a megye egész területén is. A tehetségek felkutatásán kívül figyelemmel kell kísérnie zenei képzésüket és a vidéken élő tehetségek városunkban való elhelyezkedése és letelepedése érdekében közre kell működnie.

Fentebb leírt feladatok és funkciók alapján zenei vezetőnket egy évszázaddal korábban városi vagy megyei „főzeneigazgató”-nak titulálták volna. Ez a megjegyzés azért kívánkozik ide, mert a fenti feladatokon kívül a karnagy feladata lenne a zenei nevelést végző zeneiskolánk felett a szakmai felügyelet gyakorlása is.

Egy élesszemű karnagy figyelmét bizonyára nem kerülné el az a lehetőség, melyet énektanszakkal is rendelkező pedagógiai főiskolánk jelent egy jó kórus megteremtéséhez. Ez a kórus egyébként már létezik. Bizonyára eljutna a karnagy a MÁV különböző üzemeibe, ahol igen sok tehetséges muzsikus (főleg fúvós) található.

A Szolnoki Filharmonikus Zenekar karnagyának tehát hatalmas feladatot kell megoldania, melyre egymaga képtelen. Az alábbiakban arról az anyagi és erkölcsi támogatásról szeretnék szólni, melyet nem nélkülözhet a karnagy, bármilyen országos hítt szaktekintély is. Talán először a karnagy javadalmazásának lehetőségeit vizsgáljuk meg. Abból a feltevésből kell kiindulnunk, hogy a karnagy Budapesten él. Ahhoz tehát, hogy egy vitathatatlan szaktudással rendelkező karnagyot szerződtethessünk nemcsak a tudását kell megfizetni, hanem azt is, hogy hajlandó legyen Szolnokon letelepedni.

A javadalmazás lehetőségei nem rosszak. A színház zenei vezetőjének beralapja, a filharmonikus zenekar vezetőjének tiszteletdíja és esetleg a zenei iskola szakfelügyeletéért járó díj együttesen olyan összeget jelentenek, mellyel a siker reményében lehet a budapesti konkurenciával megküzdeni. A javadalmazáson felül a feladat szépsége és komolysága is hatást gyakorolhat a vizsgálódásunk szempontjából szóba jöhető zenei szakemberekre. Tételizzük fel, hogy a karnagy személyének kiválasztását a F. T. sikerrel megoldotta. Azonban ahhoz hogy a karnagy tehetsége gyümölcsözően kibontakozhassék még további anyagi és erkölcsi támogatásra van szükség.

Egy ismerősöm igen találóan jegyezte meg, hogy ha a filharmonikus zenekar csak annyi támogatást élvezne, mint egy NB III-as futballcsapat, már igen hosszú és sikeres múltra tekinthetne vissza.

Amennyire igaz ez a mondás, annyira szomorú is. Városunk regionális központi szerepre pályázik, tehát ezen belül kultúrközponttá is kell válnia. Ez pedig komoly zenekar nélkül elérhetetlen.

Nem találhatnánk megoldást arra, hogy filharmonikus zenekarunk tartós feltámasztása érdekében legalább annyi kedvezményt élvezhessen, mint egy harmadosztályú labdarúgó együttes?

Egyedül a munkaidő kedvezmény már hatalmas segítség volna, mely a siker biztosító lehetne. Ha hetenként három alkalommal délután 2-5-ig próbálhatna a zenekar, lehetőség nyílna arra, hogy legalább negyedévenként (egy-két) új műsorral léphessen az együttes a közönség elé.

Lehetőség nyílna egy-két év alatt a repertoár olymértű kibővítésére, mellyel a zenekar sikerrel állhatna a minősítő bizottság elé. Ha a minősítés megfelelő, megnyílik

a lehetőség a zenekar tagjainak javadalmazására is, mely további fellendülés forrása lehet.

Kérdés természetesen, hogy az F. T. rendelkezik-e olyan tekintéllyel, hogy a munkaidőkedvezményt sikerrel kivívhassa.

Ebben természetesen segítséget kellene nyújtani az illetékes társadalmi szerveknek is.

Egy jónevű karnagy vonzóerőt jelent más helységben élő muzsikusokra is. Ezek Szolnokon való letelepedéséhez a karnagnak kell megtenni a szükséges lépéseket, de itt is szükséges az illetékes társadalmi szervek segítsége.

A színház és a filharmonikus zenekar viszonyában eddig csak arról volt szó, hogy milyen segítséget igényel a zenekar a színháztól. Most azt szeretném megvilágítani, hogy a színház viszonzásképpen milyen segítségre tarthatna számot.

Lehetővé válik, hogy egy komoly kiállítású nagyoperett érdekében a zenekar nehézségek nélkül legyen kibővíthető. Egy későbbi lehetőség az, hogy a vendégszínházak operaelőadásait a szolnoki színház kibővített zenekara kísérhetné.

A megfelelő minősítés megszerzése után a zenekar részt vehetne a Filharmónia rendezésében műsorra kerülő bérleti hangversenyeken. Biztosra vehető, hogy a hangversenyek látogatottsága is normalisabb lenne, ha a szolnoki filharmonikus zenekar szerepelne az előadásokon. Ennek a zenekarnak 1963. VI. 25-én megtartott nagysikerű bemutatkozó előadása zsúfolt ház mellett ment, pedig abban a hónapban korábban a Filharmónia rendezésében Simándy József szerepelt bérleti előadás keretében, tegyük hozzá, jóval gyengébb ház előtt.

Ebbe a témakörbe tartozik a bérleti hangversenyek ügye is. Szemtanúi vagyunk annak, hogy egész kiváló produkciók mennek fél házak mellett, melynek okát a szakszerűtlen közönségszervezésben látom. Itt szintén a színház segítségére van szükség, mely jól kiépített apparátussal rendelkezik az üzemekben. Úgy gondolom meg lehetne találni az anyagi alapját is annak, hogy a színház szervezői irodája ezt a munkát ne terhes kötelességként végezze. Időben is megoldható lenne a Filharmónia bérleteinek a színház szervezői által való elhelyezése, minthogy általában októberre esik a Filharmónia bérletezése, amikor a színházi bérletezés gyakorlatilag már befejeződött.

Ezen bérletek elhelyezésére még inkább áll az a megállapítás, hogy az intézmények által vásárolt bérletek nem érik el a kívánt célt. Köztudomású, hogy a hangversenyeken a közönség száma lényegesen kevesebb, mint ahány bérlet eladásra került.

Itt is inkább az egyéni bérlethez való anyagi hozzájárulás látszik hatékonynak.

Kórusok, táncgyűttesek, zenei oktatók

A színház és filharmonikus zenekar mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni a kórusok, táncgyűttesek és mindenekelőtt a zenei oktatás helyzetét.

A zenei oktatás körülményei nem a legjobbak. A lakásokból átalakított kilenc tanteremben 25 zenei pedagógus hatszázon felüli növendék-létszámmal dolgozik. Ezek a számok önmagukban meghatározzák zeneiskolánk lehetőségeit. A helyzetet sokat javítana, ha az úttörőkorban levő növendékek oktatását az Úttörőházban lehetne megoldani. Erre egyébként számos külföldi példa utal (pl. a leningrádi úttörőpalotában is folyik zenei oktatás).

A zeneiskolában csak 15 szolnoki tanerő működik. Ez azért hátrányos, mert a másik 10 tanerő a város zenei és kulturális élete szempontjából nem jöhet számításba (többnyire Budapestről járnak le). Helyes lenne, ha a jövő tanévre a zenei pedagógusok szerződtetése és színházunk zenekarának összeállítása között bizonyos összhangot lehetne teremteni. A színház zenekarában olyan képesítésű tagokat kellene szerződtetni, akik másodállásban a zeneiskolában taníthatnának, vagy fordítva, a zeneiskola tanárai dolgozhatnának másodállásban a színházi zenekarban.

Ha a színház zenei vezetőjének funkciói a fentebb vázolt hatáskörrel párosulnak, az előbb említett téma önmagától megoldást nyerne. Ha a színház zenei vezetője látná el zeneiskolánk folyamatos szakfelügyeletét elképzelhető, hogy a zeneiskola szervesen illeszkednék bele a város kulturális életébe. Gondolok itt nemcsak a tanácsok aktív részvételére a filharmonikus zenekarban, hanem arra is, hogy a zeneoktatás az egy szílamoknál jelentkező hiányok kiküszöbölésében is részt vállalna.

A zeneiskola és a színház zenei vezetőjének szoros kapcsolata azért is kívánatos, mert a zenei vezető csak így tud eleget tenni a tehetségkutató feladatának, mely a muzsikusi utánpótlás szempontjából bír döntő jelenségekkel. Ki lehet itt emelni az ének-tanszak tehetséges növendékeit, akik reményt ébresztenek arra, hogy néhány év múlva az operaelőadásokhoz nemcsak zenekarral rendelkezék városunk, hanem néhány vendégművész felléptével színházunk szolnoki énekesekkel önálló operaelőadásra is képes legyen. A békéscsabai színház az idén már egy kisperát is bemutatott önállóan.

Kapcsolódik a témához a kórus és a tánckar kérdése is, mely nélkül operaelőadásra nem lehet komolyan gondolni.

Városunkban több kórus is működik, ezek közül a kórusok közül a Ságvári-kórus komoly eredményekkel dicsekedhet. Kitűnő karigazgatónk Kóbor Antal vezényletével a Filharmónia bérleti hangversenyébe aktívan bekapcsolódva Haydn oratóriumokat énekeltek. Ennek megvolt az a különös varázsa, hogy ezen előadások telt házakat vonzottak.

A fenti eredmények ellenére a meglévő kórusaink ebben a formában nem tudják betölteni azt a szerepet, melyet a korábban elmondottak alapján úgy fogalmazhatnánk meg, hogy egy minden igényt kielégítő, operaelőadásokban való aktív részvételre alkalmas együttesnek kell lennie.

Kórusaink lehetőségeit korlátozza az a körülmény, hogy a kóruson belül az egyes tagok zenei tudása igen különböző. A kórustagok jelentékeny része kottaolvasási nehézségekkel küzdöködik, mely vontatottá teszi az együttes munkáját. Ezzel párhuzamosan a zeneileg képzetebbeknek kedvét teszi, akik gyorsabb előrehaladást igényelnének és sok esetben éppen ezen képzetebb énekesek maradnak távol a próbákról. Gyakorlatilag tehát az a helyzet, hogy a városunkban működő 3-4 közepesnél jobb kórus közül egyik sem képes betölteni azt a szerepet, mely a fenti kívánalmaknak megfelelne. A megoldást csak egy új kórus felállítása jelentené, melybe a felvételt a hangerőn és halláson kívül bizonyos zenei előképzettséghez kellene kötni. Új kórus létrehozatalával, mert a szelekció zökkenőmentesen volna végrehajtható.

Végezetül a tánckar szerepéről és helyzetéről néhány szót.

A Tisza Táncegyüttes népi táncegyüttes. Ahhoz azonban hogy bármilyen távlatban operaelőadásról beszélhetnénk, túlnyomórészt szolnoki erővel, balettkar létesítése nélkülözhetetlen.

A balettegyüttes létrehívásában ismét csak a Szigligeti Színház támogatása a döntő. A színház koreográfusának megválasztásánál figyelembe kellene venni, hogy alkalmas-e, zömmel amatőrökből álló, balettkar vezetésére. Szolnokon közel 15 év óta folyik balettoktatás (jelenleg a Ságvári Művelődési Házban szakképzett balett-tanár irányításával). Elképzelhető tehát, hogy megfelelő erők álljanak rendelkezésre a balettegyüttes részére, egyre bővülő létszámmal.

Írásomban arra törekedtem, hogy bizonyítsam az egyes kulturális tényezők egymásra utaltságát. Ha ez sikerült, és a felismerés tettekben nyilvánulna meg művelődési szerveink részéről, úgy érzem, az kedvező viszhangra találna városunk kulturális felemelkedéséért tettekre is hajlandó dolgozóiban.

Dr. KÜRTHY LÁSZLO

Korszerű lakás — modern berendezés

A lakás szellemi funkcióiból adódó berendezési problémák

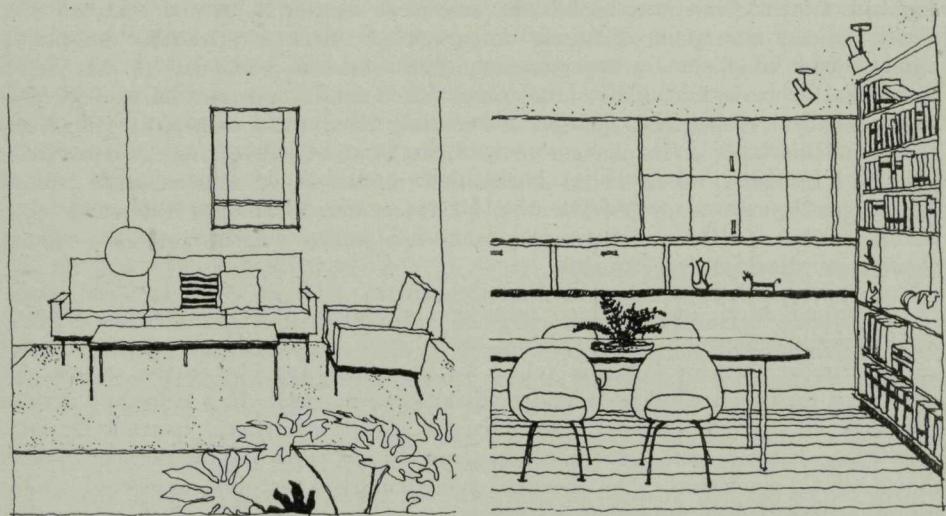
Az ember ősidőktől meglevő igényét, egy olyan tér birtoklása, mely védelmet nyújt a természeti hatások ellen és bizonyos szeparáltságot biztosít számára a társadalmon belül is. Durván ezt elégitette ki a mindenkori lakás, visszatükrözve a társadalmi fejlettséget, kultúrfokot és technikai felkészültséget is. A történelem folyamán a lakással szemben támasztott igény — párhuzamosan az életforma fejlődésével — nagy változáson ment keresztül. Az igények fejlődése és kielégíthetőségük mindig elentmondó tendenciaként élt. Ez az ellentmondás minden korban megtalálható, és megoldásaként jöttek létre az igényeket megközelítő települések, lakások. Az állandó változás mellett nagyfokú stabilitást jelentett az ember biológiai állandósága. Az ebből eredő követelmények alig változtak az írott történelem folyamán. Még a XX. század embere is önmaga előképét találhatja meg a görög városállamok és Róma polgárainak a lakáshoz, környezethez való biológiai viszonyában. A középkori transzcendentális világkép törése után a reneszánsz és barokk kultúrákon át ez napjainkig élő és nyom követhető momentum.

Az ember életének nagy részét az építészek által biztosított zárt kubusban élte és éli le. Ezzel a belső térrel, az épülettel szemben kialakult már szinte a barlanglakástól kezdve egy szellemi spirituális igény is. A lakás otthonná változtatása és díszítése minden történelmi kor emberének alapvető kívánalma volt, és az ma is. Funkciójában anyagi és szellemi tartalom egymással egybeolvadó szétválaszthatatlan egységet alkot.

Az ember településeinek külső képével, arányrendszerével és épületeinek belső kialakításával, berendezésével egyaránt kifejezte korának szellemiségét, s mintegy saját magát is. Az építészek iparosból művészekké lettek. A kor teljes technikai felkészültségének kihasználásával, a kánonok és az individuális törekvések művészi egyeztetése volt feladatuk. Ezt a szerkezetekben és a külső-belső kiképzésben egyaránt megvalósították, hiszen a belső és külső is ugyanazon gondolatokat hivatott kifejezni. Különválasztásuk mindig művészielenséget, a spirituális funkció felborulását, kielégíthetőséget okozott. Különválasztásuk nemcsak indokolatlan, hanem lehetetlen is, hiszen egymásba folynak. Míg egyik esetben egy bizonyos alakzatról, mint enteriőr beszélünk, ugyanaz az alakzat egy más esetben exteriőr is lehet a szemlélő helyzetétől függően (pl. egy utca vagy tér városépítészeti vonatkozásban). A szemlélet egy bizonyos komplex volta, bár nem tudatosan, de minden korban érvényesült. Az építész természetesen nem fejezte be feladatát a kubus felépítésével — aminek arányrendszerével, a terek kapcsolásával már nagyvonalakban ki tudja fejezni korát —, hanem folytatta munkáját a külső és belső ornametika, sőt a belső berendezés kialakításában is. Ez

középületek, a társadalom közösségi funkcióit betöltő épületek esetén természetes folyamat, hiszen az építész az itt kifejezendő társadalmi mondanivaló tudója volt. Más a helyzet a lakásoknál, ahol a korszellemen túl, elég nagyfokú individuális tartalmat is kifejezésre kell juttatni. A történelmi korokban ezt a feladatot is az építész látta el. Kialakította a főúri lakosztályok enteriójét, a nagypolgári lakások belsejét is úgy, hogy ezzel mind a kor spirituális igényeit, mind a konkrétan benne lakó szellemi követelményeit kielégítette, és a belső és külső között semmiféle törés nem volt. A kapitalizmusban a kisebb pénzü rétegek mindenben utánozni, másolni próbálták a vezető rétegek kulturáját, hasonlítani akartak hozzájuk, s létrejött egy fals – a bent-

lakóval csak nagyon kevés szellemi kapcsolatot tartó – kispolgári lakás. A meglévő szellemi tartalom is csak a másolás, az utánzás okait fejezte ki. A lakás gazdájának hitelképességét igazolta, állandó vendégvárásra, reprezentálásra volt berendezve. Ugyanekkor a profithajszó és a lakás jövedelmezőségének növelése a dolgozó tömegek lakáskulturáját igen mély szintre süllyesztette. A szocialista társadalom kiépülése kezdetén nagyvonalakban ilyen helyzetből indult.

Korunk egyre intenzívebb és igazabb megjelenítése közvetlen környezetünkön, az épületeinken több-kevesebb, elsősorban eszmei jellegű tévedés után ma már jó úton jár. Középületeink belső kialakítása töretlen. A szocialista és a szocializmust építő társadalmak mindenütt, nálunk is, nagy erőfeszítéseket tesznek dolgozóik egyik legalapvetőbb igényének, a saját lakásnak a biztosítására. Hogy ez milyen formában történjék arról még viták folynak, és addig is, míg a vita a Ferenczy által is javasolt KOM. KOLL* vagy esetleg egy másik oldal, vagy egy, a mindkét sémát egyesítő legegyszerűsebb megoldás javára eldőlt, addig is sok új lakóházat, lakótelepeket építünk. Az épületek műszaki átadásával a társadalmi tevékenység véget ér, az építész egy üres, fehérre meszelt teret ad át a lakóknak. Így keletkezhetett az a gyakori eset, hogy a modern, a kor-szellemet mindenben kifejező épületek homlokzatai mögött ízléstelenül, giccsesen berendezett sejtek keletkeztek.

* Ferenczy Károly *Eletforma és lakáskérdés* című cikkében említi a KOM. KOLL-t. A cikkel kapcsolatosan hosszabb vitát közöltünk a *Jászok* 1963–64. évfolyamában. (Szerk.)

A munkásosztályt, a dolgozókat Marx és Engels után még sokáig tanítani kellett saját osztályakaratainak felismerésére. Most az ízlésben kell forradalmi változást végrehajtani, ízlést kell adni mindenkinek, hogy a korszellemet ki tudják egészíteni individuális igényeikkel és ne értetlenül álljanak az új lakás üres falai között. Értetlenül, majd dühösen, mert régi, öröklött és sajátjuknak vélt életkeretüknek nem megfelelő. Egy olyan ízlést kell adni, ami biztos elméleti alapokon áll, hiszen sehol sem annyira könnyű eltévedni, divathóbortok rabjává válni, mint a modern avant-garde és az azutáni művészetekben.

A lakásnak tehát egy materiális és egy spirituális funkciót kell kielégítenie. Materiálisan véd az esőtől, széltől, hidegtől, a természet különböző hatásaitól. Ezt az építészek által megvalósított szerkezetek már eleve biztosítják. A mai lakásban pihennünk, alszunk, társalgunk, olvasunk, dolgozunk stb. Ezek is materiális funkciók és mind teljesen elkülönülő tevékenységek, amiket a lakáson belül más és más helyen bútorokkal és berendezésekkel oldunk meg. Ezek mind könnyen feltárható és megkülönböztethető rendeltetési egységei a lakásnak. Konyhában csak ritkán jut eszébe aludni valakinek és a társalgóban sem szokás főzni. Az egyes részek kapcsolatait, megoldási formáit, a lakás helyes közlekedési rendszerét, az alkalmazandó bútorok helyes típusait már mind többé-kevésbé kikísérletezték. A bútorok választéka egyre bővül és ezzel a választás nehézsége a lakás tulajdonosára hárul, aki ízlése, egyénisége szerint választ jól, vagy rosszul.

Képzőművészeti, iparművészeti termékek, növények megválasztásában, kötetlenségük, sokféleségük miatt, a bútorokénál sokkal több baj van. Ezek a tárgyak az építészet társművészeteként foghatók fel. A közös munka során az építész méltán várhatja el a társművészekétől művészi szemléletük azonosságát. Egy építészeti együttes jószágának ez alapvető feltétele. Különösen ha a régi szekrények, asztalok helyett a beépítettség hatását keltő összefüggő szekrényfalakat, varia-rendszereket használunk, ahol a részek egymáshoz és az egészhez való viszonyban, a foltok arányrendszerében korunk esztétikai felfogásának és a bentlakó egyéni szemléletének összefüggésben kell kifejeződnie.

A ma lakása az emberért és nem általában, hanem elsősorban a benne lakóért van. A lakás a társadalom legkisebb sejtjének, egy családnak az otthona: a család kényelmét szolgálja. A mai lakásban nincs szükség talmi kacsatok behordására. Lakásunkkal nem kell bizonyítanunk a társadalom hierarchiájában elfoglalt helyünket. Bátran adhatjuk magunknak igazi éniünket és ezt a soha nem volt lehetőséget valóban ki kell használnunk – saját magunknak. Lakásunkat nem dekorálnunk kell, hanem a velünk mély, belső kapcsolatban levő tárgyakkal, alkotásokkal kell kiegészítsük a gyárilag készült bútorok ipari, esetleg uniformisnak tetsző, hatását. Lakásunknak nyugalmat, harmóniát kell árasztania. Otthonunknak hangulata van, hangulatában kifejeződik a kor, amelyben élünk és az ember, aki keznyomát rajta hagyta, aki benne él. Miből adódik mai lakásunk alaphangulata, ami megkülönbözteti az összes többi korok lakásaitól? Ez a más minden előzőkhöz képesti változás nem választható el az új társadalmi formációktól, amiben élünk. Ezt a társadalmat mi csináljuk, a társadalom az egyedek összessége. A társadalom ízlése, a korizlés szintén az egyes ízlésekből tevődik össze és természetesen előre is mutat, hiszen a társadalom menetét a fejlődő, törekvő rétegek sokkal erősebben befolyásolják, mint a visszahúzó konzervatív elemek. Így tehát lehetséges, hogy a kor kívánalma és az egyes emberek ízlése, lakáskulturája között ellentét van. Ez azonban nem antagonisztikus, a társadalom fejlődése során állandóan megoldódik és egyben újra is keletkezik. Ez által biztosítva magát a fejlődést is. Látható tehát, hogy az egyéni és társadalmi ízlés között állandó törvényszerű különbség van, de az is világos, hogy ez csak az egészen kon-

zervatív visszahúzó, a társadalomba nem beilleszkedni tudó rétegnél jelenthet törést a külső (a társadalma megtestesítő) és a belső (az egyént kifejező) tartalom és forma között.

Egy épület alaphangulatát, főbb arányai, arányrendszere, a nyílások raszterei, a függőlegesség és vízszintesek egymásmelletisége, az alá- és fölrendeltség adják. Az ornamentika, a társművészeti alkotások csak színezik, aláfestik a hangulati összhatást. Önálló szerepet csak az esztétikai élmények utolsó állomásaiban kapnak, hiszen egy épületet egészen messziről, konturokban kezdünk látni, s a részletfínomságok csak folyamatosan, a megközelítés függvényében bontakoznak ki. Nagy enteriőrökben ez szintén így történik. A kis, maximum 5-6 méteres oldalhosszúságú lakásbelsőinkben azonban egészen más a helyzet. A bútorok alkotta váz, az arányrendszerek, az alá- és fölrendeltségi viszonyok itt is döntő jelentőségűek és szinte determináló jellegűek is. Az egyes részletek, a képzőművészeti, iparművészeti alkotások, önények azonban közvetlen belépéskor az együttes szemlélésének első pillanatában is önálló, sőt vezető motívumok lehetnek. Egyes belső építészeink, az építészettel való analógiára hivatkozva, a lakberendezésben nem tartják kívánatosnak a képek, díszítő elemek önálló életét. Hivatkozva a hierarchiában elfoglalandó helyükre. Ez azonban, az analógia helytelen alkalmazása miatt, téves. Egy táblakép, esetleg egy karc vagy kerámia lehet a lakásnak hangsúlyos, sőt szinte fő helyre kerülő esztétikai eleme. Lehet, ha a lakókkal olyan szellemi kapcsolatban áll, hogy szinte „oltárkép”-nek tekintik, teljes azonosítást vállalnak vele, mi több, ezt hangsúlyozni, kiemelni is akarják. A díszítő elemekkel való szellemi kapcsolat, a nem közvetlen materiális funkció tartalmának felfogható fel. Azok dekorativitása talán a formával egyenértékű. Így természetes, hogy meghatározó jellegű a szellemi kapcsolat léte, és az is, hogy a tartalom csak megfelelő formában, kellő dekorativitással fejeződhethet ki, hiszen dekoratív volta hívja fel tartalmára a figyelmet. Egy nagy amfóra, egy színes falikép formájának különlegességével, nagyságával, érdekes színességével már eleve dekoratív hatású, képes tehát arra, hogy a figyelmet maga felé irányítsa. Egy kisebb méretű, esetleg nem túl színes régi, besárgult, repedezett kép, vagy egy kis szobor, esetleg teljesen elveszhet a lakás többi berendezési tárgya között, bizsunak, vitrintárgynak hathat, s ezzel nem-hogy nem emel, de ront a lakás hangulátán. A sok hasonló intenzitású esztétikai súly bántóan hat, ezen próbálunk rendszerezéssel, ritmussal segíteni. Az egyes elemek hatásait egymás erősítésére összefogni, s ezzel egy nagyobb, az egyedeknél erősebb intenzitású esztétikai súlyt is teremteni, s így feloldani a kis összetevő részek egyhangúságát. A lakás falfelületeinek kis mérete miatt a díszítő elemek ritmusa csak nagyon nehezen oldható meg zsúfoltság keltése nélkül (hiszen a ritmust három egységnél kezdjük érezni). Erre gondolva csábító lenne kimondani, hogy a lakás díszítése csak eleve megfelelő dekorativitással rendelkező színes, tarka tárgyakkal oldható meg. S ha van szellemi közösség velük, az egy többlet, egy feltétlen pozitív tényező.

Sem egyik, sem másik oldal önkényes kiragadása nem lenne azonban helyes, hiszen ez a tartalom és forma dialektikáját sértené. Szintetikus látásunk nem is enged meg ilyen tévedéseket. Ha egy nem kellő dekorativitású tárgy van szellemi kapcsolatunk, azt is mindenképp behozhatjuk a lakásba, hiszen nekünk élményt jelent minden újabb és újabb átélése. Kapcsolatunk egyre mélyül, egyre inkább a lényegre tör és később talán már csak nehezen tudnánk elképzelni életünket nélküle. Adjunk azonban igazat a dekorativitás követelőinek is annyiban, hogy ezt a tárgyat, a kedvenc szobrot, képet helyezzük olyan helyre, adjunk neki olyan teret, ahol hatását intenzíven ki tudja fejezni. (A sötét képnek világos hátteret adjunk, vagy fordítva, nagy szabad falfelületet, esetleg még külön világítási effektusokat is használhatunk.) A kis szobrot ne a sarokba állítsuk, vagy a vitrinbe tegyük, hanem a variafal kellően meggondolt és kiválasztott helyére, ahol nincs a közelben konkurens, esetleg kis kon-

zulra állítjuk s így fejezzük ki dekoratív módon a vele való szellemi közösségünket. Lakásunk így sem műgyűjtő raktárrá, sem életünk üres dekoratív keretévé nem válik.

Vannak a lakásban olyan tárgyak, amik gyakori gúnyos bírálat tárgyai. Tengerparttól összeszedett kavicsok, földről felvett faágak és mindenféle kacattá degradált dolgok, amikhez a házigazda esetleg jobban ragaszkodik mint kétes értékű, ajándékba kapott csecse-becséihez vagy képeihez. Valóban csak a divathóbortot követi-e aki ilyesmikhez kötődik?

Allandóan megcsodáljuk a természet formáinak logikáját. Ezek a formák nem tartalom nélküliek. Tartalmuk saját magukban vannak. Az Iparművészeti Főiskolán a hallgatók hosszú stúdiókat folytatnak úgy, hogy a levelek kinövéseit figyelik az ágakból, az ágak egymáshoz kötődését, törzsből való kiágazásait, a gyökerek vízkulturákban való szétfutását, vagy kavicsok, csigák vonalait figyelik, rajzolják. Formai tökéletességük szinte nem is vitatható. Ha szellemi közösségünk is meg van ezekkel a természeti tárgyakkal, ha tudatosan, s nem véletlenül kerülnek a lakásba, akkor ott helyük is van.

A külső fokozatosan megy át a belsőbe. Ha van rá lehetőségünk minél nagyobb felületeket megnyitunk, behozzuk a természetet a lakásba. A természettel való kapcsolatunk sokoldalúbbá válásával azonban egy befelé forduló tendencia is érvényesül. A kis, utcára néző ablakokon kukucskáló ember éppoly kényelmetlenül érezheti magát, mint az üvegalkitkában szinte az utcára kített társa. A természet élménye nem mindenütt hozható be a lakásba direkt módon. A hagyományos kapcsoló elemek – városi beépítésénél csak az ablak – az urbanizáció hiányosságaiból és létéből fakadó, a lakástól idegen elemeket is vonhatnak be belső atmoszférájába. Mindez vonatkozik különösen az egy-két szintes beépítésre, mert hiszen magasabbról már a panorámban gyönyörködünk, a részletek nem is jutnak el hozzánk. Így azután a magasabb szinten levő lakásokban és az alacsonyan fekvőkben is valami saját zöldet igényel az ember. Ez lehetete célja a kispolgári lakások sok apró kaktuszainak, vagy a háziasszony csipketerítőjére tett cserepeinek is. Ma azonban általában nem tűrjük meg a részletek elaprózódását, arról nem is beszélve, hogy a lakásban ezekből a természetélmény mindig hiányzik. A kis, poros cserepekben tartott szobanövények és a természetben élő szerencsésebb társaik között minden kapcsolat megszűnt. Hogyan állíthatnánk hát ismét helyre a törést? Itt is csak a természetesség vezethet. Ahol van lehetőség, a legjobb megoldást egy úgynevezett zöld szoba létesítése adja. Ez egy kisebb, vagy nagyobb, teljesen vagy csak részben körülpített zöld terület, amire az összes nappali tartózkodási helyeket nagy üvegfelületekkel megnyitjuk. Ez megadhatja a természet egy különálló, de magának a természet jól gondolható, rendbentartható darabjának élvezhetőségét. A lakásban lakók ezt a „zöld szobát” saját igényeiknek megfelelően alakíthatják, szobaként kezelhetik. Ültethetnek a természetes talajba közvetlenül növényzetet, mely részlegesen, vagy egészen is boríthatja a felületet. Ez kis átalakításokkal a felépült családi házaknál, különösen a derékszög alaprajz esetén jól megoldható. Új, saját erőből való építésnél pedig szinte többletköltségek nélkül ad, egy a mainál sokkal használhatóbb lakásmegoldást. Többszintes magas házaknál ez az átriumszerűen kiképzett udvarrész természetesen nem kivitelezhető forma, és itt a földből való elszakadás bizonyos mértékben a természettől való elszakadást is jelenti az urbanizáció természetes folyamánnyaként. Itt az a cél, hogy a szétadarabolt, külön-külön és mesterségesen éltetett vegetációt egy blokkba tömörítsük. Ezzel a növények életfeltételeit is megkönnyítettük, gondozásuk könnyebbé vált, hatásukban erősen közeledtek a természetes felé. Az átadott lakásban az építész gyakran hagy télikertre szánt helyet. Ez legyen is télikert, ne pedig cserepek halmaza. Használjuk ki a társadalomtól kapott anyagi többlettel biztosított lehetőségeket. Növényeink alacsonyan legyenek, közel a padlószinthez, hiszen soha nem tudhatjuk reálisan elfo-

gadni a magasan, kis rudak végén növe hatalmas zöld vegetációt. Virágtartónk mindig a természet egy kis darabját hozza a lakásba. Az alakított és természetes környezetünk közötti összhang tökéletessége, szétválaszthatatlansága egyik alapfeltevétele életünk természetes menetének. Ahol a városiasodás miatt az ember olyan mértékben kénytelen környezetét átalakítani, hogy az eredetiből már szinte semmi sem maradhat meg, legalább lakásainkban, életünk legintimebb és így szinte legfontosabb terében teremtsük meg ezt az egységet.

Lakásunk hangulati egységének biztosításában nagy jelentősége van az egész otthoni légkörét szinte meghatározó nagy, összefüggő falfelületek helyes színezésének. A legújabb színdinamikai kutatások már többé-kevésbé kiderítették az egyes színek hatásait. A színek hullámhosszainak függvényében máshogyan reagálunk az egyes fényingerekre. Így természetesen a lakás különböző funkciójú helyein a színezésnek is változnia kell. Mivel a színek hatnak ránk, elősegíthetik pihenésünket, ugyanúgy használhatjuk őket, mint a diványt vagy a fotelt. Az otthon derűs hangulatot árasztó légkörét világos színekkel kelthetjük fel. A sokáig kifogásolt színnélküliséget azonban újabban a külsőben is, a belsőben is egy harsogó, sokszor nem kiegyensúlyozott tarkaság váltotta fel, pedig a kevéssel való sokatadás mindig igaz, de leginkább a színek területén. A helyes tehát a belső színességének, vidámságának megtartása mellett egy olyan esztétikai egyensúly keltése, mely a színeken kívül mást is érvényesülni hagy. A színek nemcsak dinamikailag, hanem tartalmilag is legyenek helyesek. Kiemelhetnek lakásrészeket, amikre nagyobb eszmei hangsúlyt kívánunk tenni, és csendben hagyják azokat a részeket, amelyek a bentlakók értékítéletében másodrendűek. A színek, kontrasztok hatásaikban nagy felfokozó erő van, nem szabad tehát ezeket üresen, cél nélkül alkalmazni. A színeknek azonban önállóan is lehet spirituális szerepe. Köztudott, hogy egyes színekre, egy-egy kultúrtájon belül állandó jelentéstartalom rakodott (lila – gyász, piros – szerelem). Az ilyen tartalmat a lakberendezésekbe általában nem lehet átvinni. A piros huzatú fotel vidám ugyan, de szerelmet még nem jelent. Ezzel ellentétben jelenthet a fehérén hagyott fal esztétikai kiállást, visszatérést az alapokhoz – hangulatában emlékeztethet a parasztházak „tisza szobái”-nak falaira, ha erre tudatosan törekszünk. Így szín színdinamikai felhasználásán, a konkrét anyagi funkcióján túl, a hozzákötődő emóciók kapcsán, szellemiséget, tartalmat is kifejezhet.

A lakberendezés esztétikájában az elmondottakon kívül, sőt talán azok előtt is meghatározó módon vesznek részt a legnagyobb tömegű, az alaphangulatot nagyban befolyásoló, sőt kialakító bútorok, a materiális funkciókat kiszolgáló berendezési tárgyak. Ezeknél a meghatározó elem szintén a tartalom. Az a tartalmuk, hogy a székben ülünk, az ágyban fekszünk stb. Itt az eddigi vizsgálatok elsősorban ennek a funkciónak mind jobb kiszolgálására vonatkoztak. Így azután egészen új, meglepő és szokatlan formájú berendezési tárgyak keletkeztek a hagyományostól egyre inkább különböző külsővel. Ezek a formák általában a már előbb említett funkcionális kutatások eredményei. Szokatlanságukat hamar megszokjuk, különösen, ha előnyeiket élvezni tudjuk. Garnitúrában való vásárláskor nem jelentkezhetnek nagy esztétikai problémák. Ezeket összeállítói általában már megoldották. Probléma azonban a garnitúrának, mint egésznek a kiválasztása. Ezeket átlag-szobanagyságra méretezték és hazavéve szobánkban zsúfoltságot, vagy túlzott tágasságot okozhatnak, amivel esztétikai értékük, komponáltságuk is romlik. Az egyes darabok kiválasztásánál, az egyes funkciók kihagyása a materiális követelmények kielégítetlenségét okozhatja, még gyakrabban az egyes elemek „ütik egymást”, nem azonos esztétikai rendnek tagjai, ezzel a darabok különálló szépsége és saját mgaában meglevő értékei is elveszhetnek.

Biztos, kifinomult ízléssel gyakran állítjuk a régi és új formákat lakásbelsőben is egymás mellé. Hiszen újat akaró, mai szemléletünk ragaszkodik a múlt értékeihez

is s ennek tudatos megjelenítése a lakásban egyenes következménye lehet a bentlakó szellemi igényeinek. Az új és a régi egymásmellettsége azonban soha nem lehet bizonytalan, latolható. Az új az, ami dominál, a régi pedig mintegy még jobban aláhúzza az újban levő formai szépségeket. Más esztétikai rendje kicsit megbontja talán az állandóan újban élő és azt lassan megszokó természetesnek vevő arányérzéküket, esztétikai reagálásunk élesebb, határozottabb lesz. A múlt és a ma eszmeiségét egymás mellett élvezhetjük és átélésük az esztétikai izgalmon kívül tartalmi asszociációval szerencsés esetben az újjal való azonosulás legmélyebb fokáig is elvezethet. A múlt behozatalának a lakásba mondhatni csak spirituális oka van, így ezt általában nem materiálisan is használt tárgyakkal célszerű elérni. Az építészetben még a legegyszerűbb belső kiképzésnél is determináló jellege van a kornak, a kultúrtájnak, az embernek. A három fenti tényező egyensúlya adja az elérhető tökéletességet. Ma azonban a belső használati tárgyak az ipari jellegből és az intenzív állandó és gyors kapcsolatokból adódóan egyre inkább határokon felüli kozmopolita jelleget kapnak. Ezt már mindannyian természetesnek vesszük, hozzászoktunk praktikusságukhoz. Minden jó tulajdonságuk mellett mégis hiányzik belőlük valami. A csak modern szériabútorokkal berendezett lakás valahogy az áruházak bemutató, mintaszobáinak hatását kelti. Megszoktuk, hogy egy életen keresztül rengeteg kacatot, feleslegeset, régi tárgyat cipelünk magunkkal kényszerből, mert nem tellett újra. Most azonban, hogy minden új lett lakásunk túlon túl is pillanatnyinak látszik. Távlatot adhatnak, a tudatos visszatérést jelképezhetik lakásunkban az antik darabok. Nem múltba fordulást, hanem jövőkeresést jelentenek. Az állandó változás kifejezésével adhatnak különös értéket a jelen viszonylagos stabilitásának, „levegőt” hozhatnak lakásunkba.

A lakás belső kialakításának tehát egy materiális és egy spirituális tartalmat kell kielégítenie. Elsősorban a spirituális rész érdekelt, ezt azonban a sok összefüggés, a két fogalom együtt jelentkezése miatt sok helyen lehetetlen volt önmagában vizsgálni. A spirituális, a nem anyagi természetű funkció kielégítésével a dekorációnak felfogható berendezési tárgyak létjogosultságánál elsődlegesnek tartom a belső tartalmi kapcsolat meglétét és kicsit természetesnek, hogy az korának szülöttje, a kor kifejező eszközeivel adja magát. A dekorativitást is fontosnak tartom, úgy gondolom azonban, hogy az építészetben is gyakran használt eszközök valamelyikével, ha az első két feltétel meg van, s ha esetleg magában is nem volna elég dekoratív érték – minden tárgy dekoratívvá tehető s bekerülhet a modern enteriőrbe. Szerettem volna komplexitásra törekvő szemléletünket tölem telhetően a lakások belső díszítésének kialakítására is alkalmazni és megnézni, hogy ennek következetes alkalmazása milyen tanulságok levonását teszi lehetővé.

TÓTH ZOLTÁN

Bizalmatlan emberek

Néprajzi gyűjtőútjaimon több bizalmatlan emberrel találkoztam, mint szerettem volna -, hogy így mondjam.

Így pl. évekkal ezelőtt egy halásztelki tanyában, Szarvas és Endrőd közt nagyon szépen elbeszélgettem egy pásztorviselt öreg béressel, mesélt, mesélt a régi világról, pásztorokról, betyárokról, csárdai vigalmakról, mindenről. De saját magát mindig kikerülte, olyan ügyesen, hogy mégis észre kellettennem. Nem is faggattam viselt dolgairól, nehogy elhallgasson. De végül mégis megkérdeztem, hogy hívják. Morcos lett és így válaszolt:

– Nem vagyok én tolvaj, maga se csendbiztos, az szokott vallatni.

A tanyabeliek se tudták a nevét. Őket nem is nagyon érdekelte. János bátyámnak szólították. Háta mögött meg „a vén Balraát János” volt a neve. Állítólag a Kunságból került arra a vidékre valamikor. Ki tudná, mi szél hajtotta oda. Valamilyen tette, amit talán senki se tart számon rajta kívül már.

Egy másik bizalmatlan emberemnek most akadtam nyomára, jegyzeteim közt más dolgok után kutatva. Ez juttatott eszembe rajta kívül még párat.

Ezzel pontosan 1939. július 19-én találkoztam karcagi földön, a gergelyoldali határrészen. A régebbi világ sorjáról vele nem válhattam szót, mert az akkori jelenlegivel volt igen elfoglalva. Éppen a drágaságot meg a városi tanácsot és a kormányt szidta, mondván, hogy e két testületet keresztül kellene engedni a húsvágó gépen.

Hallgattam, mert semmi különösebb okom nem volt rá, hogy én viszont dicsérjem a hivatalt. Amíg ő válogatott rossz kívánságainak borzalmas teljesedésében bizakodva annak elképzelésével könnyített indulatán, én a noteszemben kapírgáltam a ceruzával. És hát, letaláltam őt rajzolni. Az ábrázata van tehát megörökítve, mert a nevét nem tudtam meg.

A notesz voltaképpen azért került elő mégis, a paprikás hangulat dacára, hogy bizonyos számvetésben segítségére legyek. Mert ő már napokig vesződött vele. Ez a számvetés azzal a kérdéssel volt kapcsolatos, hogy érdemes-e tanyán lakni. Mikor kész volt, átadtam és úgy mellékesen megtaláltam kérdezni a nevét. Hirtelen felugrott; apró szemei megrebbentek.

- Innye, a mindenségít!... Ki kell szaladnom ezekhez a fattyúkhöz, rendet forgatnak. Jövök én azonnal...

Azzal se szó, se beszéd tovább, kisietett a látóhatárból. Pedig amint a tanya előtti fatörzsön ülve körültekintettem, az égbolt mindenfelől zavartalanul borult a sík földre.

Gondoltam egyet és az előbbi kényes kérdést feltettem a feleségének is. Vajon hogyan tér ki a felelet elől? Kis aprót nevetett:

- Majd megmondja az uram, ha visszajön.

Persze én nem vártam, hanem visszaravaszkodva megmutattam a menyecskének az ura „arcképét”. Rábámult és azonnal elmúlt a kedve. Ezer dolga akadt, idegesen ide szaladt, oda szaladt. Én meg szépen elköszöntem, nehogy ő is elfusson a tanyából. Gondolom, mennyit tüsténkedtek magukban, minden rossz eshetőségre elkészülve. Mert ha valakinél ott van az ember rajzolatja, az nem csupa nyugalom... Kivált ilyen esetben... De ki gondolna ilyesmire?... Hogy lefesti valaki...

De emlékezetnek okáért ide írom már egyuttal azt is, ami a rajz alatt noteszembe van jegyezve. Rövid, de érdekes:

„Lakás, - tüzelő, - 50 pengő, - 12 q búza, - 10 q árpa, - 30 kg szalonna, - 30 kg só, - 30 kg főzelék (paszuly, borsó), - 1 tehén fejése, - 1 disznó és 2 malac tartása, - 1 kh tengeriföld bevetve, - 1 nyilas (300 négyszögöl) veteményföld, - 14 napi aratási, 6 napi kapálási szabadság.” Ennyi volt abban az időben egy karcagi tanya komenciója (vagyis conventioja). Az aratás rendszerint a gazda földjén történt 1/10 részből és kosztért. Szabadon lehetett választani.

Egy másik bizalmatlan emberrel, aki a többi közül most hirtelen eszembe jut, szintén a karcagi határon akadtam össze. Mégpedig nevezetes helyen: a Zádor-hídnál, ennél a régi kőépitményénél. Arra vezetett az utam, ő meg a hid mellvédjén ült. Megálltam egy szóra, de több lett belőle. Mert jó beszédes ember volt a bácsi. Jóízűen régi tréfás históriákat mesélt el, meg sikamlós történeteket a karcagi legényekről, idősebb korifeusokról. Egyiket-másikat fel is jegyezgettem. Közben rá-rápillantottam a bácsi szép ólmosbotjára, faragott cikornyái közt nagy KI betűket fedeztem fel.

Mikor fogytán volt már a szó, mondom:

- Már meg azt szeretném tudni, kinek köszönhetem ezeket a vidám históriákat... Hadő írjam utánuk a nevét. Úgy lesz ki egészre...

Hirtelen gondolkozóba esett, majd nevetve vakarta fejét a kalap alatt.

- Az istenfáját - azt mondja -, hát nem elfelejtettem a saját nevem. Csak az van a fejemben, hogy mindenki Miska Miskának figuráz. Osztán a másik meg kiesett az eszemből... Hallott már ilyet valaha?!...

- Hát ilyet még nem - mondom. - Pedig nem cifra-név lehet...

Rámnéz.

- Nem hát! Éppen az, hogy nem volna cifra, mégse jut eszembe... Hogy mindig Miska Miskának... Biztos azért van... Hiába töröm a fejem...

- Várjunk csak - mondom. - Én is hadd gondolkozzam rajta.

Nevet.

- Megvan! - kiáltok fel: Kovács István.

Elhül bele és néz rám erősen. A fejét rázza tétován. Nyögdicsél. Látom, hogy eltaláltam. Hiszen könnyű volt a KI betűkből erre következtetni, annyi Kovács István van Karcagon. Néz rám. Csendesen rázza a fejét.

- Össze téveszt valakivel...

- Sose láttam magához hasonlót.

- Nem így hívnak pedig engem... - próbálja tagadni. - De egy biztos: mennem kell tovább, mert nagyon elkosuthoztuk az időt.

Azonnal indul is.

Hajításnyira egy fiú emelkedett fel az útszéli árokparról. De hiába kiabál utána a két tenyere közt; az öreg vissza se néz.

– Hó! . . . István bátyám, mért fordult vissza?

Én tudom: azért mert nem akart velem tovább jönni. Valahonnan, lehet, meg-
leste, elhaladtam-e már, s csak azután jött tovább. Mert, mint látjuk, ő is arrafelé
igyekezett volna.

Általában nem szeretik az emberek, ha a nevük után tudakozódnak.

– Minek az? . . . – kérdezte egy komádi ember. – Rajta van az adókönyvön,
abból is csak a baj van.

Egy fűzesgyarmati öreg csősznek se tetszett, hogy a nevét tudakoltam. Pedig
szépen elregélte élete egész történetét.

– A nevem is szükséges volna hozzá? . . . Az csak hadd maradjék, öcsém . . .
Nem vagyok én Kossuth Lajos . . .

– Akkor nem is kérdezném, bátyám. Tudnám . . .

– Nem való az enyém arra, hogy tudja. A fejfára való az már csak . . .

Egy betyárokkal, orgazdákkal cimboráló kunhegyesi vén tanyás meg így tért ki a
válasz elől:

Nem tagadom, loptam lovat eleget,
Be is írta a bíró a nevemet . . .

– Nincs már avval mit dicsekedni, uram . . .

Van, aki babonás félelemből hallgatja el a nevét (éppen ilyenféle históriákat
mesélve el, bábákról, boszorkányokról és hasonló rontó-bontó gonosz lényekről). Meg-
riad, ha kérdezem.

– Hogy hogy hívnak? Jaj, lelkem, csak azt ne kérdezze! . . . Oda ne találja írni
valamiképpen lelkem! Mert akkor osztán égen-földön nem lesz nékem nyugodalmam . . .

Nem is szokásom megkérdezni, elvértve csak. Vagy megmondja az adatközlő
magától, vagy a beszélgetésből derül ki, vagy megtudom mástól.

SZÜCS SÁNDOR

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI:

*Kaposvári Gyula múzeumigazgató (Szolnok); Kovács Gyula szakfelügyelő, a Versegby
Gimnázium munkatársa (Szolnok); Dr. Kürthy László, a Beruházási Bank munkatársa
(Szolnok); Lükő Gábor etnográfus, a Kiskun Múzeum igazgatója (Kiskunfélegyháza);
Paulovics Géza tud. kutató, az MTA Népzenekutató Csoportja munkatársa (Buda-
pest); Szurmay Ernő technikai igazgató, a Városi Tanács V. B. elnökhelyettese (Szol-
nok); Szücs Sándor ny. múzeumigazgató (Bibarnagybajom); Tóth Zoltán építészmérnök
(Szolnok).*

A fekete zongora

Gondolatok Bartók zenéjéről

Az elmúlt évtizedeket különböző vidéki városokban töltöttem s így bőven volt alkalmam megismerkedni zenei életünkkel. Gyermekeim különböző hangszereken tanultak, részt vettek különböző énekkarok és zenekarok munkájában. Magam figyelemmel kísértem a zenei élet különböző megnyilvánulásait, művészi produkciókat és népszerűsítő előadásokat egyaránt. Megdöbbenő volt, amit tapasztaltam. Még a legjobb hírű zeneiskolákban is Bartók ellen hangolták a gyerekeket tanáraik és munkáit csaknem teljes mértékben mellőzték a zongoraoktatásban is, amelyre ő oly sok szép erőt pazarolt.

Az egyik iskola igazgatója azzal utasította el e tárgyban tett észrevételemet, hogy Bartók száz évvel megelőzte korát. 1955-öt írtunk az évben és a vita a megyei művelődési értekezlet nyilvánossága előtt hangzott el. Én a Medvetáncot hoztam fel annak bizonyítására, hogy nem Bartók előzte meg korát, hanem zenetanáraink és zenebarátaink maradtak el korunktól azzal a száz esztendővel.

Egy másik, zenekulturájára szintén büszke vidéki városunkban éveken keresztül csak a német klasszikusok szerepeltek a hangversenyek műsorán és egy ügybuzgó tanár hetenként folytatódó előadássorozatán. A hangversenyeknek nem tudtak közönséget biztosítani, de azért azzal zárkóztak el a modern magyar zene műsorra tűzése elől, hogy az nem kell a közönségnek. Pedig könnyen lehet, hogy a félig telt terem másik felét éppen a magyar zene közönsége töltötte volna meg.

Való igaz, hogy a zenekedvelők közül is sokan elzárkóznak a magyar zene klasszikusai elől, de ennek egyrészt a magyar zeneesztétika és zenepedagógia fogyatékosága az oka. Keveset, és nem megfelelő módon foglalkozunk Bartók és Kodály műveivel, az a gyanúm. A szakszerű elemzések, még hogyha zenetudományi szempontból helytállóak is, nem találnak utat a tömegekhez. De sokszor szakmai szempontból sem kielégítőek ezek a tanulmányok. A régi nyugateurópai zeneelmélet állandóan zavarja esztétáinkat és pedagógusainkat a tények megfigyelésében és leírásában. Így pl. a pentaton hangsort mindig hiányosnak találják, a hétfokú hangsor hangközével mérve intervallumait, akkordjait pedig diszonánssnak érzik a maguk „klasszikus” konszonzanciái mellett.

Csokonai Vitéz Mihály már jó másfélszáz évvel ezelőtt megírta *Az ázsiai poézisről* szóló tanulmányában, hogy „... akik az ázsiaiak versezetit olvassák, tudni kell azoknak históriáját, meg kell tanulni nyelveket, meg kell esmérni erkölcsüket, végezetre az... versezetjeiket, hogy úgy szóljak, ázsiai szemekkel és eszékkel szükség, hogy olvassák.” Ideje volna már, hogy zeneesztétáink és zenebarátaink is tudomásul vegyék ezt az – időközben világszerte elfogadottá vált – alapvetet és ha „bolond hangszer”-nek nevezik is Bartók zongoráját, kellő tisztelettel ejtsék ki ezt a jelzöt.

„Bolond hangszer: sír, nyérít és bűg.” – Saját költészetét jellemezte ezekkel a szavakkal Ady Endre, de Bartók művészetét is bajos volna találóbban szimbolizálni. Aki hallotta, soha sem fogja elfelejteni, hogyan sírt, nyérített és bűgött a hangversenytermek fekete zongorája Bartók kezei alatt.

A konzervatív zenei körök valóban bolondnak tartották Bartókot, akárcsak az irodalmárok Adyt. De Ady büszkén vállalta ezt a jelzőt, mert ő egy kicsit jobban ismerte a magyar nyelvet, mint kritikusai. „Fusson, akinek nincs bora”, akit nem részigéttetek meg az élet nagyszerű ajándékai és lehetőségei:

„Éjszakra bámul ablakom, Egyetlen, zörgő ablakom. Alattam a tenger vonít, Én a szívemet hallgatom: Milyen két *bolond muzsika*.

Távol csillognak a hegyek, Havas, véárnyas nagy hegyek. Éj van, A tenger zöld habos. Szobám fehér. Megyek, megyek: Ma *bolond színek* éje van.

Mimózák édes illatát, Áldott virágok illatát Veri föl s hozza be a szél. Ma csupa illat a világ: Micsoda *bolond illatok*.

A hold talán tüzet evett, Lángot evett, tüzet evett Ez a vén, gethes paripa. Égnek a nyarga fellegek: Be *tüzes* lett *ma a világ*.

Megyek, megyek: ez a Halál. Tudom, tudom: ez a Halál. Felöltözök, ajtót nyitok S a küszöbön utamba áll. Óh, be *bolond, balálos éj*. (Ady)

Láthatjuk, hogy a *bolond* jelző nem dehonosztáló Adynál. Legalább is nem mindig az. Négyezer fordul elő ebben a versében, de mindig valami különös, a szó eredeti jelentésétől elütő, képes értelemben. Több más jelző van belesűrítve: *rendkívüli, pompás, nagyszerű, elragadó*, de ezek együttesen sem tudnák elérni azt a hatást, amit ez egymagában. S a végtelékig fokozza hatását a negyedik strófában helyébe lépő jelző: *tüzes*.

De nemcsak Adynál találkozunk *bolond* szavunknak ezzel a különös, hogy úgy mondjam „bolond” jelentésével. Régóta jellemző tulajdonsága ez a jóízű magyar beszédnek, a magyar nyelv hagyományos stílusának. „Bolondnak a szerencséje is bolond”, szoktuk mondani, ha valakit váratlanul nagy szerencse ér. A *bolond* főnév nem eredeti jelentésében szerepel ebben a közmondásban sem. Nem elmebetegről van itt szó, hanem valami meggondolatlan, vakmerő fráteréről, egy hazárdjátékosról. „Aki mer, az nyer”, mondja prózaibb szavakkal egy másik közmondásunk.

Talán nem esik hiába, ha azt is elárulom olvasóimnak, mi idézte elő kipécézett szavunk jelentésének ilyen furcsa elváltozását. A legtöbb elmebetegség dühöngésben, görcsös rohamokban, vagy ájulásban jelentkezik. A régiek úgy vélték, hogy ilyenkor idegen szellemek szállják meg a beteg testét és küzdenek annak lelkével, majd fogásba ejtik és magukkal hurcolják. A nagyon dühös és az ájult emberre ma is azt mondjuk, hogy *magán kívül van*, vagyis a lelke kiköltözött a testéből, mikor pedig lecsendesedik, illetőleg visszanyeri az eszméletét, azt mondjuk: *magához tért*. A sámánhitű népek felfogása szerint az elmebetegek egy hatalmasabb idegen szellemek megszállottjai, tehát rendkívüli tudomány és hatalom birtokosai. A magyarság is ebben a meggyőződésben élt a legújabb időkig. Erről tanúskodnak a XVIII. századi boszorkányperek aktái és a XX. századi folklórgyűjtések is. És ezért van *bolond* szavunknak első jelentése: „elmebeteg” mellett ilyen ellenkező értelmű második jelentése: „rendkívüli, nagyszerű”.

Ady gyakran felhasználta egy-egy magyar szó különböző jelentéseit a társadalom és az élet belső ellentmondásainak érzékeltetésére. Ilyenek például az *élet*, meg a *kereszt* A grófi szérűn, illetőleg Új arató ének című verseiben. De maradjunk csak a *bolond*nál. „Most fűt *bolond*-sok álmom alá A fűttyös, barna szörnyeteg”, ti. a *mozdony*, amely hazahozza Párizsból (A Gare de l'Est-en című versében). *Bolondok* ezek az álmok, mert lehetetlent kívánnak, de *nagyszerűek*, mert csak ebben a reménységben érdemes élni. – És *bolond hangszer* ez a fekete zongora, mert nagyon szokatlan

hangokat ad, de nagyszerű hangszer, mert a megunt, tartalmatlanná vált zenei frázisok helyett „az élet melódiáját” szólaltatja meg.

Ilyen szokatlan volt Bartók zongorája is.

Szokatlan fordulatokat, váratlan lehetőségeket és megdöbbentő megoldásokat hozott a századforduló magyar és európai zenéjébe Bartók és Kodály munkássága. De ez volt az élet melódiája. Mert minden élőnek megmásíthatatlan törvénye a halál, s az elmúltak helyébe mindig új egyéniségek lépnek. S a gyermek, ha életrevaló, nem engedelmeskedik gépiesen a felnőtteknek, hanem új, töretlen utakon jár.

Az újszülött gyakran jobban hasonlít az öregapjára, mint szülőanyjára. Bartók és Kodály a legrégebb hagyományokból merítettek, melyek minden régi írásnál elevenebben és színesebben éltek a falusi nép ajkán.

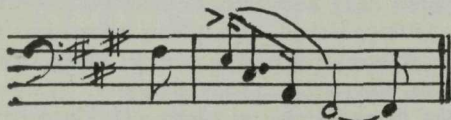
Hogyan csináltak modern, többszólamú muzsikát ebből a középkori jellegű egy-szólamú zenéből, erről Bartók pontosan beszámolt Magyar népzene és új magyar zene című rövid tanulmányában. (*Bartók Béla Válogatott Írásai*. Szerk. Szöllősy A. Bp. 1956. 203. l.). Ezt eredetiben kell megismernie annak, akit a kérdés érdekel. Itt csak néhány sorát idézem:

„... Kelet-Európa zenéjében (ti. népi zenéjében, LG) a dallamvezetésnek és a hangsoroknak hihetetlen változatosságát tapasztaljuk.

„A hangsor kis szeptimája, különösen a pentatonikus melódiákban, konzonáns jellegű. Ennek a jelenségnek hatásképpen már 1905-ben egy fizs-mollban írt művem a következő akkorddal fejeztem be: fizs-a-cisz-e.

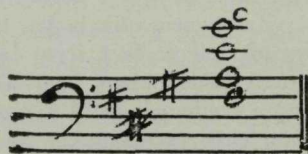
„A szeptim konzonáns voltának nyilvánvaló jele, hogy szabályos feloldására (egy hanggal lefele a hatodik fokra) nem kerül és nem is kerülhet sor, mert a hatodik fok hiányzik. Például ebben a régi dunántúli magyar dalban: Fekete föld termi a jó búzát.

„Fentebb említett kompozíciónak (II. szvit 3. tétel) egyik alapmotívuma:

E tétel záróhangzata

melyben

a motívumnak mind a négy (vagy öt) hangja egyidőben szólal meg. Sűrített, vertikális megoldása ez az előbbi horizontális formának. Logikai folyamat eredményeképpen jött létre és nem pusztán szeszélyességből, mint ahogy sok gáncsoskodó hitte. A pentaton dallamoktól kaptam ösztönzést eljárásomhoz.”

Ez volt hát az a *bolond hangszer*, ez volt az a *bolond muzsika*. A pentatónia, az őskor zenekultúrája, melynek óceánja ma is körülmossa sáros földrészünket. Erről mit sem tudott, s milyen keveset sejt ma is Bartók ellenzéke. Az ő ablakukból még mindig csak a német klasszikus zene felé nyílik kilátás:

Éjszakra bámul ablakom,
Egyetlen, zörgő ablakom.
Alattam a tenger vonít,
Én a szívemet hallgatom.
Milyen két bolond muzsika

Többet kell foglalkoznunk pentaton dallamainkkal és meg kell csinálnunk a pentaton zene elméletét, ha meg akarjuk közelíteni Bartók zenei világát és meg akarjuk érteni a tenger vonítását és saját szívünk zörejét. Különbön mindig tévútra fognak vezetni idegen zenei emlékeink és elméleti ismereteink.

Ez a fekete zongora.

1931 nyarának utóján Bukarest külvárosaiban csatangolva medvetáncoltató cigányokkal találkoztam. Rekkenő hőség volt. A mackó nagyon szenvedett a forró aszfalton. Három cigány volt mellette. Egyikük vezette és noszogtatta, a másik kettő a zenét szolgáltatta.

A medve orrába vaskarikát fűztek s azt egy hosszú rúd végére erősítették. Ezzel tartotta távol magát a cigány a veszedelmes állatot. A muzikusok egyike furulyázott, másíku a csörgős dobot verte. Ha a medve megunta a táncot, a cigány megszurkálta egy szeges végű bottal, vagy megcsavarta az orrában a karikát. Nagy csapat gyerek vette körül őket.

A medve lassú tempóban hol az egyik, hol meg a másik lábára helyezte a súlypontját. Ez volt az ő tánca. De ezt is hamar elunta, sokkalta hamarabb, mint a tisztelői és meg-megállt, sőt éppenséggel négylábra ereszkedett. Közben vizsla tekinteteket vetett erre is, arra is, nem lehetne-e kereket oldani? A gyereksereg ilyenkor hangos méltatlankodásban tört ki, a cigány pedig megcsavarta a medve orrában a karikát, mire az ismét kétiábra állt és újra kezdte a táncot. Sietett szegény feje, bár ugyancsak morgott közben és egy-egy óvatlan pillanatban pofonnal igyekezett meghálálni mesterének a tanítást.

A verőfény és a látvány egyaránt kínos volt számomra. Menekültem. Csak a II. világháború pusztítása után kezdtem felismerni ennek az élménynek a jelentőségét. Ez adta kezembe a másik kulcsot Bartók művészetéhez.

Mindnyájan ismerjük Bartók Medvetánc című kis zongoradarabját. Dobpergés, majd döcögő ritmusú táncdallam, súlyos akkordokkal, a sorok végén eltorzult harmóniákkal. Egyidőben sűrűn szerepelt a magyar rádió műsorán és én mindig a bukaresti utcák medvéjére gondoltam, melynek fülében bizonyára eltorzult a dallam, mikor megcsavarták orrában a karikát.

Bartók valóban realiztikusan ábrázolta a medvetáncot. Nemcsak külsőségeiben mutatta meg, hanem a medve belső élményeit is kiábrázolta, menekülést kereső sanda pillantásaival és fájalmában eltorzult pofájával. – Avagy a medve tán nem is appericipiálja a dallamot és a harmóniát? Hiszen ahhoz zenekultúrára volna szüksége.

Bartók medvéje nagyon is antropomorf, emberszabású állat. A rabszíjra fűzött, megkínzott és csúffá tett ember jelenik meg álarcában. Én vagyok az a medve, akit orránál fogva vezetnek, akit vásott gyerekek mulattatására táncra kényszerítenek, akit megpihenni egy pillanatra sem engednek, hanem vasfogakkal és karmokkal kényszerítenek az ő nótájuk ritmusára. Ezt mondja Bartók és aki ismeri az életrajzát, tudja, hogy ez ellen a sors ellen lázongott ő egész életében. De vajon megértheti-e Bartók muzsikáját, aki nem érezte a rablánc súlyát, vagy beletörődött annak viselésébe?

Aligha. Bartók művészetének megértéséhez nem elegendő a zeneelmélet ismerete, de nem elegendő életének és korának ismerete sem. Ez a zene csak azokat teheti boldoggá, akik éheznek és szomjaznak az igazságot.

1960-ban írtam le a fenti sorokat. Azóta némileg javult a helyzet. Legfiatalabb zenepedagógusaink közül sokan szeretik Bartókot és a pentaton zene elmélete is nyilvánosság elé jutott (Ethnographia 1962). Mégis úgy vélem, nem felesleges szóvá tenni ma sem ezeket a dolgokat. A kulturális forradalmat csak céltudatos munkával lehet győzelemre vinni.

LÜKŐ GÁBOR

Szolnoki Téli Tárlat — 1965

A szolnoki művésztelep és a Szolnok megyei képzőművészek 1965. december 5-én nyitották meg az évenként megrendezendő Téli Tárlatot a szolnoki múzeum földszinti termeiben. A művészetkedvelő közönség zsúfolásig megtöltötte az öt kiállítótermet, hogy meghallgassa Fodor Mihálynak, a Megyei Tanács V. B. elnökének megnyitó szavait.

S mielőtt a Téli Tárlat anyagának ismertetéséhez fognánk, érdemes egy pillanatig megállni a kiállítások közönségsikerénél. Évek hosszú során eljutottunk odáig, hogy a tárlatok megnyitása eseménynek számít. Meleg, ünnepi hangulat jellemzi a kiállításnyitásokat, ahol a megnyitó szavak elhangzása után még órákig ottmarad a közönség beszélgetve a művészekkel. Változatos, hosszantartó viták alakulnak ki az alkotók és a műélvezők között. Izgalmas, érdekes mindig a premier. Ilyenkor dől el, hogy léptek-e előre művészeink. Lázba hozták-e a műélvezőket, vagy csak a megsokott teljesítményt nyújtották.

De érdekesek a megnyitó percci, órái azért is, mert a kialakult viták hasznosak a látogatóknak

---

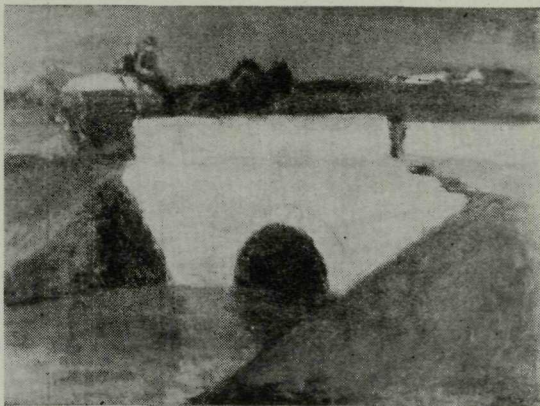
Gácsi Mihály: Katalógus címlapterv
Berényi Ferenc: Vörös ház

és szükségesek a művészeknek. Itt ugyanis a hagyomány és korszerűség, vagy a szocialista realizmusról szóló vitának nemcsak elméleti kérdései kerülnek terítékre, hanem ezeket a gyakorlat, a konkrét megvalósulás szemszögéből is tárgyalják. S ezek a viták sokszor a Téli Tárlat hideg termeit is megforrósitják.

Vegyük sorra a Téli Tárlat eredményeit. S itt a szobrokról kell szólnunk először. Sok és jó szobor került bemutatásra: megbízásos munkák és kisplasztikák. *Simon Ferenc* rézdomborításos emlékműve a pozitív és negatív formák szerencsés váltakozásával sikerült kompozíció. A tartalom és a forma szerencsés egységet képez ennél a tervnél. Alkalmas nagyobb, esetleg monumentális méretben történő megvalósításra is. A szarvasi művelődési házra került 5 domborművének 1 x 1 méteres gipsz-eredeteit is nagy elismerés fogadta. A mezőgazdaság, a művészet és a tudomány (ennek fényképe a címlapon látható) nemesen egyszerű megfogalmazása között a dekoratíven megoldott szarvas- és páva-figura ritmusos kapcsolatot alkot és teszi az öt domborművet szerves egészé. *Nagy István* a Kazincbarcikára került játszó mackóinak zárt, kőszzerű, de játékos kompozíciójával váltott ki elismerést. Ólomból készült kisplasztikai finoman komponált, anyagszerű alkotások. *Szabó László* portréi közül különösen a márványból faragott „Felleségem” című szobor klasszikusan érlelt, szép alkotás, amely sikerrel szerepelt a Szegedi Országos Tárlaton is. De a többi portré is

---

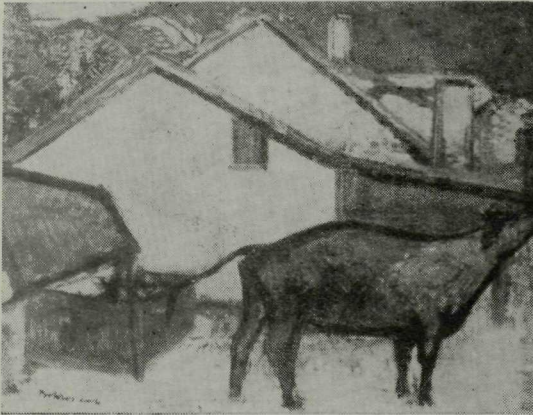
Chiovini Ferenc: Palotási híd

Meggyes László: Vihar után

Mészáros Lajos: Alföld

---

karakteres, a fő vonásokat tükröző, műves alkotás. *Papi Lajos* a kötömbök enyhe megmunkálásával sejteti elő a szobrait a kő vagy a márvány anyagából.

A festők alkotásai számuk és a témák változatos sokfélesége miatt a kiállítás döntő részét alkotják. Nincs elegendő helyünk arra, hogy minden festményt részletesen elemezzünk, értékeljünk és csak summázva állapíthatjuk meg, hogy festőink jelen bemutatkozása egészséges, emberközeli, a hagyományos és a modern szerencsés ötvözete. Néhány évvel ezelőtt tűnt fel a Téli Tárlaton az, hogy festőink sajátosan egyéni, hangulatú, lírai, drámai vagy inkább epikus ihletésű festményei erősen különböznek egymástól vérmérséklet, felfogás, komponálás, megoldás ekintetében, de összességükben mégis valami szerencsés összhangot képeznek. Jól megfigyelhető ez a mostani tárlaton is.

Baranyó Sándor erőteljes, szenvedélyes drámaisága a „Kinyílt tulipán” című képén mutatkozik legjobban. *Berényi Ferenc* konstruktív szerkesztésű, színekkel szépen összehangolt képei közül a „Vörös ház” érdemel említést. *Bokros László* egyetlen, erősen grafikus megoldású, konstruktív olajképpel szerepel. *Chiovini Ferenc* „Palotási hid” című festménye a témából adódó konstruktív szerkezetű témát szerencsésen ötvözi árnyalatokban gazdag színvilággal. *Fazekas Magda* „Mereggő” című portréja jól megfogott emberábrázolás. *Gácsi Mihály* „Vízpart” című képe kevés színnel megoldott grafikus tabáni részlet. *Meggyes László* „Vihar

---

Baranyó Sándor: Tisza Szálló
Bokros László: Parasztudvar
Gácsi Mihály: Zenészek

---

után"-ja hangulati elemekben gazdag, pasztózusan megfestett nagyszerű alkotás. *Mészáros Lajos* színgazdag, nagyolt „Alföldje” figyelemre méltó. *Palics József* „Öregasszony” című festménye reális emberközelségével, kevés színnel, jól megoldott festőiségével hat. *Sáros András* és *Vuics István* jászszági tájai szép lírai alkotások.

A grafikai alkotások viszonylag kis számát ellensúlyozza *Gácsi Mibály* „Zenészek” című linometszetének nagyszerűsége. A sajátos „Gácsi-groteszk látás és humor” remek darabja ez a négy figurás kompozíció.

A Téli Tárlat megnyitására 32 oldalas katalógus készült, gazdagon illusztrálva. Nívós kiállítása a Szolnoki Nyomda jó munkáját dicséri.

A kiállítás sikerére jellemző az a tény, hogy a Szolnok Megyei Tanács V. B. és a járási tanácsok a tárlaton bemutatott festmények legnagyobb részét megvásárolták. S érdemes ezt – mint példamutató művészetpártolást – megemlíteni, mert évek óta már ez is hagyománnyá vált.

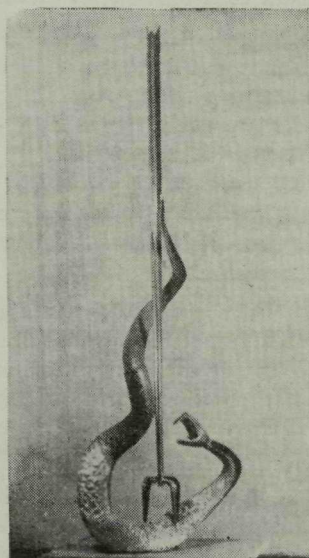
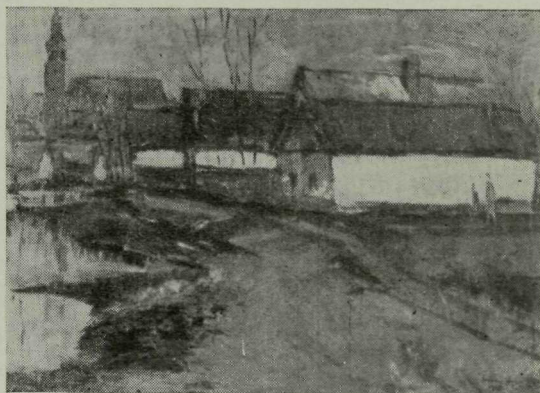
Szükséges még szólni arról is, hogy a Téli Tárlat anyaga – a nagyobb szobrok kivételével – a kecskeméti múzeumban is bemutatásra került. Ezzel Bács-Kiskun és Szolnok megye művészei, tanácsai és múzeumai között olyan kulturális kapcsolat indult meg, amely termékenyítőleg hat a Közép-Alföld kulturális-művészi fejlődésére.

KAPOSVÁRI GYULA

Sáros András: Jászberényi utca
Simon Ferenc: Emlékműterv

Dankó Pista és a magyar népzene

Gyakori jelenség az, hogy a magyar népzene alatt a magyar népies műzenéről beszélnek, gondolkodnak. Pedig a kettő között igen jelentős, lényeges különbség van. E kérdésről alapos, kimerítő tanulmányt írt *Bartók*:¹ „Cigányzene? Magyar zene?” címmel H. Möller szerkesztette „Das Lied der Völker” sorozat 12. kötetének az *Ungarische Volkslieder*” c. műnek megjelenésével kapcsolatban. Bartók említést tesz *Liszt*² nagy feltűnést keltett könyvéről, melyben Liszt a magyar zenét a cigányzenével azonosítja. Lisztnek ez a megállapítása tudjuk azon a tévedésen alapul, hogy az előadó cigány-muzsikusokat alkotózenészeknek hitte, pedig valójában a cigányzenészeknek túlnyomó többsége reprodukáló muzsikus és igen kis hányada az, amelyik alkot is zenét. E kis hányadához tartozik Dankó Pista is, aki nemcsak egyszerű reprodukáló cigányzenész – sőt talán éppen rossz előadó volt – (hegedűtudása igen kezdetleges lévén), hanem mint a nagyszámú népies műdalok szerzője, alkotója emelkedett jóval magasabbra előadó cigányzenész társainál. A népies műdalok minőségi és mennyiségi szempontból is messze alulmaradnak népdalaink mellett. Vikár, Bartók, Kodály, Lajta és a többiek fél évszázad alatt mintegy 60 000 népdalt gyűjtöttek össze, míg a népies dalok száma alig néhány ezerre tehető. A népies műdalok intenzívebb kultusza a múlt század harmincas-negyvenes éveiben kezdődött el. *Egressy Béni*, *Simonffy Kálmán* és *Szerdabelyi József* dalai formailag az újabb stílusú magyar népdalokkal voltak egyensúlyban és az abszolutizmus hosszú éveiben az elnyomott, üldözött magyarságban kívánták a magyar érzést a hit és remény lángját szítani, fenntartani.

Később ez a szerepük a kiegyezés után megszűnván, főleg az úri (dzsenti) középosztály szórakozási igényeit óhajtván csupán kielégíteni, esztétikai értékük is mind kevesebb lett.

A népies műdalok rendszerint egyszólamú megformálásban születnek, kíséret nélkül és szerzőik többnyire még megharmonizálni, de talán lejegyezni sem tudják azokat, úgyhogy lejegyzésüket, valamint a kíséretet is a legtöbbször mások szerkesztik hozzá. E népies műdaloknak elterjedése különösen a 19. század végéféle vált nagyméretűvé és a főképp egy-két strófás dalok igen nagy népszerűsége tettek szert a városokban.

A nagyobbára városokban elterjedt műdaltól elkülönítve élt falvakban a régi paraszti néphagyomány. A városi népdal (tulajdonképpen népies műdal) és a paraszti (falun élő) népdal egymásközi összefüggéséről és kölcsönös egymásrahatásáról *Kodály*³ a következőket írta:

„Mivel a városi népdal a virágzási időben egybeesett a Herder nyomán lassankint nálunk is megindult kutatásával és ismertetésével a néphagyománynak, mivel a gyűjtemények keverve közlik a kettőt: érthető a közönség tájékozatlansága. Fokozza ezt, hogy valami érintkezés a két áramlat között mégis volt: a városiból sok lejutott a faluba, különösen a népszínmű virágzása idején. A következő nemzedék szervesen fel is dolgozta ezt a hatást a maga új stílusában. Viszont a lankadó városi népdal *ismételten merített a népdal »parasztibb«* ágából új ösztönzést (Dankó).”

A népies műzene és a parasztzene tehát kölcsönösen hatottak egymásra és e hatás különösen tapasztalható a népi gyökerzetű, népi talajból táplálkozó Dankó dalainál.

A szegedi cigánysoron, a Hangász utcában látott először napvilágot 1858-ban Dankó Pista, s a nehéz, mostoha életet élt muzsikus dalai nem becsülhetők le és nem kis figyelmet érdemelnek a magyar népzene szempontjából, annál is inkább, mert népies dalai sokat vettek át a népzenei parasztdallamokból és viszont egyes dalai mélyen benyomultak a falvakba is annyira, hogy egyes népszerű dalait még ma is sűrűn éneklék városban, falun egyaránt.

A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában folyamatosan megjelenő „Magyar Népzene Tára” számára a Dankó dallamokat is összegyűjtötték. A gyűjtés eredménye mintegy 480 Dankó-dal, ami teljesnek is mondható, mert valamennyi forrás is kb. 400-ra becsüli a fiatalon, 45 éves korában elhunyt dalszerző összes dalainak számát. Dankó szerzeményeinek nagy részét kiadta pécsi, szegedi és pesti kiadóknál, de jelentős részben maradtak kiadatlan, kéziratos művei is, főleg egyes népszínműveinek kevésbé sikerült dalai. Nézzük meg most már közelebbről a közel 500 Dankó-dalt a magyar népzene szempontjából.

A Dankó-dalok dallamformálásait vizsgálva azt látjuk, hogy a dallamok egy részénél jellemző a tört akkord, amely dallamfrázisként, dallamvonalként szerepel, mint például a

c. dal tört hármassal kezdődik, mint dallamvonal, vagy a

kezdetű dal 2. ütemében is akkordfelbontást hallunk. Fokozottabban hasonló a helyzet az alábbi 6 soros dalnál, ahol tonikai hármassal kezdődik a dalkezdet, de a törtakkordos dallamformálást tovább is vezeti.

Húzd rá cigány, hadd szóljon a mu - zsi - ka,
 Tüzes borba fürödjön meg a nó - ta.

Tüzes bortól bolondul meg a bá - nat,
 szép szemedért bolondulok u - tá - nad.

Tüzes csókkal kínálgatom a szá - dat,
 Barna kislány majd meghalok u - tá - nad

A tört akkordnak dallamvonalként való intenzív alkalmazása látható a „Soha, soha nem szeretted” kezdetű dalnál

So - ha, so - ha nem szeretted, csak áltattál, hitegetted

A műdalokban oly gyakori bővített másod lépés ritkán fordul elő a Dankó dalokban és a 480 dal közül mindössze néhány dalnál észlelhető. A dalok fele részben dúr, fele részben moll hangneműek. Pentatonba, valamint modális hangnemekben írt dallamot nem találunk, de ugyanitt megjegyezhetjük azt is, hogy a műdalok szerzői általában sem pentatonikával, sem modális hangnemekkel nem éltek. Itt kell megjegyeznem azt is, hogy a népies műdalainkban oly nagymértékben túltengő kromatika Dankónál csak szerény nyomokban, néhány dalánál észlelhető. A Dankó-dalok között jelentős számmal találunk olyan dallamokat is, melyeket a nép széles rétegei mélyen átvettek és igen elterjedtek városon, falun egyaránt, rendkívül népszerűekké válva.

Ezek közül a legelterjedtebbek:

a./
Bíró u-ram, bíró u-ram, be-vá-do-lok va-la-kít.

b./
Búsan szól a kecskeméti öreg templom nagy harangja

c./
Eltörött a hegedűm, nem a-kar szó-lal-ni

d./
Egy csillag se ragyog fenn az é-gen

e./
Gyöngé vi-o-lá-nak le-tö-rött az á-ga

f./
Neheztel a pusztabíró, becsületem bánt-ja

g./
Nem átkozom íbo-lya-kék sze-me-det

Más daloknál jellemző vonásként hangismétléseket látunk. Így az „Erdélyi csűr-döngölős”-nek nevezett dalnál

Hargi-ta-i hegyen túl tizenhárom vadkan tőr

Nagymértékben fordul elő hangismétlés a „Kanásznóta” c. dalnál

Ha- rag- szik a feleségem, azért támad kedvem nékem

A következő dal, amely tele van hangismétlésekkel, erősen népi jellegű és egyezik a 22 szótagos sorokból álló: „A kányai bíró háza” kezdetű, s Bartók által leközölt népdallal. Valószínű, hogy Dankó vette át a népi motívumot.

Ihajdárom, tyuhajdárom, Ha nem szeretsz, azt se bánom, nem fordul föl még a világ
A kányai bíró háza de magos, körös-körül kilenc zsalugátéros

A 40. oldal utolsó dallamsora teljesen egyezik *Pártos Jenő* szövegére *Álgyai Géza* által írt: „Az a szép, az a szép, akinek a szeme kék” kezdetű dal⁵ 3. és 4. sorával. Feltehető, hogy Dankótól ered e két sor dallama.

Nem fúj a szél, nem forog a dorozsmár szélmalom
Szö-ke kislány csitt, csitt, csitt

Igen elterjedt, a *Pósa Lajos* szövegére írt, „Vigyázz pajtás” kezdetű dal is, mely eltekintve a benne előforduló, műzei vonást tartalmazó modulációtól, erősen népzenei formákat mutat.

Vigyázz pajtás, jól vigyázz a szíved-re,
 Ne menj ar-ra a bo-szor-kány szíget-re,
 Oda-jár a sze-ge-di lány, va-la-hány,
 Ott ra-gad rá a bo-szor-kány tu-do-mány.

Egy ci-ca, két ci-ca

Érdekes az „Egy cica, két cica” kezdetű dallal kapcsolatos ritmusváltozás. E dalt Dankó az első formában írta:

Egy cica, két cica, száz cica, jaj! Kergeti az íci-pici e-ge-ret
 Kis Teca, Nagy Teca, katica, haj! Nem szeret mást csak egyedül engemet.
 Jaj, de szép kis állat a cica, a cica, Hej, de még szebb lány a kis Teca, katica
 Egy cica, két cica, száz cica, jaj! Megfogta az íci-pici e-ge-ret.

A nép átvette és tekintettel arra, hogy a zenei hangsúly a második (hangsúlytalan) szótagokra esett volna, változtatott a ritmusán és a magyar fülnek és nyelvnek egészségesebben hangzó ritmikái formában és hangsúllyal énekelte. Ezáltal a hosszú szavak (egy, két, száz) nem a rövid nyolcaddal, hanem a jobban megfelelő negyed hanggal énekeltek és a zenei hangsúly egyensúlyban maradt a vers szavaiban levő hangsúllyal. E dalnak a formája népdalszerű, de tiszta dúr hármás törésű dallamvonala és ritmusa (egymás után sok daktilus) ritka a népdalban, valamint a 3. sorában előforduló sequentia is távol áll a népdaltól, ugyanúgy az egysoron belüli undecima ambitus is.

Formatani szempontból a legtöbb az A B C D képletű dal (131). Ezután az A A B C képletű dalok (59) következnek. Majd a magyar népdalban igen gyakori A B B A és A A⁵ B A, (a B osztályú quintváltós forma, mely egyébként népies mûdalaink egyik legkedveltebb képlete) képletű dal is igen jelentős számmal (53, ill. 24) fordul elő. További képletek:

A A B A:	20	A B C C:	8
A A ³ B A:	2	A A B B:	9
A A ⁵ A ⁵ B:	4	A A ³ B C:	6
A A ⁵ B C:	18	A A ⁵ B B:	2
A B B C:	13	A B A C:	15
		A B C A:	34

Az itt felsorolt képletek csaknem mind otthonosak a magyar népzeneben. Az első sort terccel magasabban ismétlő második sor a szlovák népzeneire jellemző. Ezeket kívül még 79 fentiekől eltérő képletű dalt találunk Dankónál. A magyar népdalra leginkább jellemző formatani képletek tehát jelentős számmal fordulnak elő Dankó dalaiban. Az A B B A csoportba tartozó dalok közül figyelmet érdemel Pósa szövegére írt dal:

Az én lel-kem feketébe öl-tő-zik,
Ciprus-fá-nak te-te-jé-be köl-tő-zik.
Magára szed minden ső-tét bá-na-tot,
El-da-lol-ja, hogy a ró-zsám el-ha-gyott.

E dal stuktúrájában, dallamformálásában, zárataiban igen közel áll a népdalhoz. Érdekes a következő dal is, amely szintén sok népzenei vonást tartalmaz, eltekintve a benne előforduló, s nem népdalszerű sequentiától.

A ka-la-pom mel-lett
 Ár-va-lány-haj ter-mett,
 Ár-va kis-lány tűzte o-da
 A ke-ri-tés mel-lett.

Erősen népdalszerű a „Szőke kislány megy az Isten házába” kezdetű dal is.

Sző-ke kis-lány megy az Is-ten há-zá-ba,
 A-ho-vá lép, ró-zsa nyí-lik nyo-má-bá.
 I-mád-sá-gos a-rany könyv a ke-zé-be,
 Tün-dér-or-szág, mennyország a sze-mé-be.

Az alábbi, A A⁵ B A képletű, quintváltós, 16 szótagos sorokból álló dal is sokat merített népzeneinkből.

A szegedi, hej a szegedi templom gombja a-ra-nyos,
 A szegedi, hej a szegedi barna kislány taka-ros.
 Göndör haja, hej göndör haja két ágra van be-fon-va,
 Illeg-billeg, hej, illeg-billeg, mikor megy a fa-lu-ba.

Dankó dalainak szövegszerkezetét vizsgálva azt látjuk, hogy a szövegszerkezeti alapszabályokra, a négysorosságra és izometriára épült a legtöbb Dankó-dal. A szótagszámok szempontjából nézegetve azokat, azt tapasztaljuk, hogy a 11-es szótagszámú dalok fordulnak elő a legnagyobb számban (66). Ezután a 15-ös (33), a 14-es (24), a 12-es (29) szótagszám a leggyakoribb. Elég nagy a 11, 11., 11, 15 szótagszámú dalok száma is (13).

A 8-as (13), 10-es (12) és 16-os (12) dalok következnek ezután. De előfordulnak még kisebb számmal az alábbi szótagszámú dalok is:

8.	8.	10.	10.:	3
11.	11.	12.	11.:	2
11.	11.	15.	15.:	5
11.	16.	11.	11.:	4
14.	14.	16.	14.:	5

Végül a fentiekől eltérő, betoldásokkal is ellátott különféle szótagszámú, heterometrikus dallamok száma kb. 250. Vizsgálataink tehát azt mutatják, hogy a magyar népdalokban is igen gyakori 11-es és 12-es szótagszámú dallamok lehettek fel a legnagyobb számmal Dankó dalainál.

A magyar népdalok fontos jellegzetessége a szöveghez alkalmazkodó ritmus, a helyes, tiszta, szöveg és dallam egyensúlyban levő hangsúlya. Az újabb magyar náta-szerzők legnagyobbbrésze ezzel mit sem törődve, valósággal keréketörök a magyar nyelvet dalaikban. Más a helyzet Dankónál. Néhány súlyosabb prozódiai tévedéstől eltekintve Dankó dalainak nagy részében a dallam és szöveg szerves egység. Erre nagy gondot fordított Dankó. Érdemes erre vonatkozóan megemlíteni azt, hogy ho-

gyan született meg a népszerű „fonódal” végleges formája, melyről *Gárdonyi József*⁶ Dankóról készült monográfiájában, valamint a *Szegedi Hírlap* is megemlékezik. Pósa Lajosnak, Dankó nagy pártfogójának volt egy verse

Nem jó mindig a fonóba eljárni,
A fonóban leányokkal cicázni,
Én is addig, én is addig cicáztam
Rabja lettem egy lánynak.

A versnek szótagszámai: 11, 11, 11, 7. Dankó ezt a szöveget megkapta Pósától megzenésítésre, aki másnap azzal adja vissza Pósnak, hogy „hibás” a vers, és arra kéri a népszerű, kiváló költőt, hogy minden verssorába iktasson bele még 4-4 szótagot. E kérésnek Pósa eleget is tett és az első verssorba a „minden este”, a másodikba a „menyecskékkel”, szavakat toldotta be és így tett a többi sorral is, míg végülis Dankó dallamára az alábbi rekonstruált szöveg született meg:

Nem jó mindig, minden este a fonóba el-jár-ni,
Legényeknek a lányokkal, menyecskékkel ci-cáz-ni.
Én is jártam, addig jártam, addig, addig ci-cáz-tam,
Ej, haj, fogoly vagyok, ej, haj, fogoly vagyok, magamra nem vigyáztam.

2. Erdő, mező, liget, berek megtermi a virágát,
Páros galamb, vadgerlice csókkal éli világát.
Csókolj te is, csókra csókot aranyos szép kedvesem,
Ej, haj fogságomat, ej, haj! rabságomat könnyebb szívvel viselem

Zárlatok szempontjából rendkívül változatosak a Dankó dalok. Az 1 (5) 2 zárlatú dalok fordulnak elő a legnagyobb (35) számmal. Nagyobb számmal található az 1 (5) 5 (28), az 1 (5) 1 (20) és az 1 (3) 5 (14) zárlati dalok. De előfordulnak ezeken kívül a legkülönbélebb kadenciaszámok is.

Terjedelmüket tekintve a Dankó dalok túlnyomó többsége (382 dal, tehát a dalok 80 százaléka) négy sorból áll, de vannak 3, 5 és 6 soros dalok is.

Végül a dalok ambitusait vizsgálva azt észleljük, hogy a legnagyobb számmal a 10 és 11 hangterjedelmű Dankó-dal (99, illetve 106) szerepel. 9 hangterjedelmű 73 dal, majd 12 hangból 60, 13 hangból 38 és 8 hangból áll 29 dal. De vannak még dalok kisebb számmal, melyeknek ambitusai 7, 14, és 15 hangból áll, sőt 3 dalnak az ambitusa mindössze 6 hangot tesz ki.

Dankó Pista dalai – bármilyen szigorú kritikai szemmel is nézzük azokat, nem becsülhetők le, hanem el kell ismernünk, hogy sok hibái mellett olyan vonásokat és jellegeket is tartalmaznak, amelyek a magyar népzene számára értéket jelentenek. Mert Dankó Pista egyes dalaiban sokat merített a néphagyományból és sok népzenei sajátóságot tartalmaznak e dalok. Ez magyarázza, hogy a falu Dankónak sok dalát átvette és szívesen énekelte.

PAULOVICS GÉZA

JEGYZETEK:

1. Ethnographia, 1931. 2. sz. 49. l.
2. Liszt F.: Les Tzigans et leur musique en Hongrie, Paris, 1859.
3. Zenei Lexikon, Bp. 1935. Magyar Népzene, 64. l.
4. Bartók Béla: A magyar népdal, 1924. 43. l.
5. Csárdás karácsonyi album, 1937.
6. Gárdonyi József: Dankó Pista. Bp. 1935. 47. l.
7. Bob (Szilágyi Vilmos): Dankó Pistáról. Szegedi Hírlap, 1928. 18. sz.